

KERKBEHEER

In deze uitgave:

- **Ds. Ron van der Spoel op jaarvergadering VKB Noord-Holland over het omgaan met vrijwilligers**
- **Laatste deel jaarverslag Raad voor de Plaatselijke Geldwerving over Kerkbalans 2014**
- **Prof.dr.mr. Sophie van Bijsterveld stelt dat kerken, overheid en samenleving samen verantwoordelijk zijn voor toekomst kerkgebouwen**
- **Klimaatbeheersing in monumentale kerkgebouwen**
- **VKB Marsh-Mercer Award 2015**

VERENIGING VOOR

KERKRENTMEESTERLIJK

BEHEER IN DE PKN

De Leeuwenbergh Utrecht (boven) en de Rank Nieuwegein

nieuwe inbouw Zuiderkerk Enkhuizen

van hoogevest architecten

Bureau voor
Architectuur en
Restauratie

Bureau voor
Consultancy

Bureau voor
Architectuurhistorie
Kariatiden

www.vanhoogevest.nl
volg ons op

Joriskerk Amersfoort

SKG

Efficiënt betalen? SKG!

Gemeenten en kerken die behoren tot de Protestantse Kerk in Nederland kunnen bij Stichting Kerkelijk Geldbeheer sparen, lenen en hun betalingsverkeer regelen. Bovendien biedt SKG Online u de mogelijkheid digitaal betalingen te verrichten. SKG werkt zonder winstoogmerk. Met gunstige rentepercentages en lage kosten voor betalingsverkeer.

Want ons motto is: *Geld van de kerk voor de kerk!*

www.skggouda.nl

Kerkgeluidstechniek op z'n best!

de techniek als hulpmiddel, ook in uw kerk

De kerkgeluidstechniek schrijdt voort ... met rasse schreden! Dialoog Church Sound is als specialist op kerkgeluidstechniek niet achtergebleven en heeft met meer dan 1800 kerken in Nederland een groot werkgebied. Met gebruikmaking van de nieuwste digitale techniek en zijn zowel grote galmrijke als kleinere kerken inmiddels voorzien van kerkgeluidsystem en die zorgen voor een uitstekende spraakverstaanbaarheid en dat tegen budgettair verantwoorde aanschafprijzen.

Kennis is van
geen waarde ...

tenzij je deze in
praktijk brengt!

Dialoog Church Sound

Bolognalaan 6

5632 RL Eindhoven

www.cantorsound.nl

040 - 24 20 840

info@cantorsound.nl

KERKORGELBOUWERS

J.L. VAN DEN HEUVEL

vdheugel.orgelbouw@wxs.nl <http://vandenheuvel-orgelbouw.nl>

Amstelwijckweg 44, 3316 BB DORDRECHT Tel. 078 6 17 95 40

Liturgisch vormgeven
aan historische interieurs

www.pimvandijkdesigns.nl

telefoon 0575-52 88 03

VELLEMA TORENUURWERKEN

Vellema Torenuurwerken is al meer dan zestig jaar gespecialiseerd in reparatie, restauratie en periodiek onderhoud van (monumentale) torenuurwerken en klokken. Vellema combineert kennis en respect voor historische- en monumentale waarde met de vele mogelijkheden van toepassing van eigentijdse (automatiserings)technieken.

Kijk op onze website voor meer informatie of bel ons voor een vrijblijvende afspraak: **0518 43 22 99**.

VELLEMA. PASSIE
VOOR MENS EN
TECHNIEK.

VELLEMA
TORENUURWERKEN

VELLEMA TORENUURWERKEN - GRIENEDYK 48 - HALLUM - WWW.VELLEMA.NL

KERKBEHEER

Colofon

Dagelijks bestuur VKB

Mr. P.A. de Lange, Piershil, voorzitter
 Drs. C. de Raadt, Bodegraven, vice-voorzitter
 W.G. Roseboom, Nieuwegein, secretaris
 Drs. H. van der Wal, Heino, 2e secretaris
 Ing. D.J. van Cuilenburg AA/MA, Leiden, penningmeester,
 Drs. H. van der Burg, Bedum, 2e penningmeester
 mevr. E.J. Steensma-Dijk, Hoofddorp, lid
 Prof. ir. M.J.L. Tiernego, Breda, lid
 Ir. B.P. de Wit RTD, Sprang-Capelle, lid.

Ereleden

D.G. Bijl, Th.L. van Hazel en
 drs. G. van Soest

Redactie

W.G. Roseboom, voorzitter, J.C. Riemersma,
 H.L. Roth en R.M. Belder, eindredacteur

Centraal Bureau

Nicolaas Maessingel 271D,
 3311 KS Dordrecht
 E-mail: info@kerkrentmeester.nl;
 Tel. 078 - 639 36 66, fax. 078 - 631 59 49
 Website: www.kerkrentmeester.nl

Postadres administratie en redactie

Postbus 176, 3300 AD Dordrecht

Abonnementen

Abonnementsprijs per jaar voor leden van de VKB: 1 t/m 5 abonnementen € 24,- per abonnement; 6 t/m 10 abonnementen € 22,- per abonnement en 11 en meer abonnementen € 20,- per abonnement. Abonnementprijs voor niet-leden € 27,- per abonnement. Deze prijzen zijn exclusief 6 pct. BTW. ISSN 1568-8712

Vormgeving

Grafisch Bureau DUS BV, Rotterdam

Druk

Roto Smeets Grafiservices

Oplage

6.000 ex.
 © december 2014

Foto omslag

Grote Kerk hervormde gemeente Epe

INHOUD

ANBI	361
Nieuws uit de provinciale afdelingen	363, 383
De orgelbank	364
Met Kerkbalans het jaar rond	366
Verslag Raad Plaatselijke Geldwerving	367
Kerkbalans 2014 (slot)	
Lutherse Augustanakerk Amsterdam sluit haar deuren	368
Centraal Bureau gesloten	368
Voorlichtingsboekje "Ruimte"	368
De religieuze kaart van Nederland	369
Hervormde gemeente Klundert ondergaat restauratie	370
Kerken, overheid en samenleving samen verantwoordelijk voor toekomst kerkgebouwen	371
Meervoudig gebruik van Grote Kerk Epe	375
VKB-Marsh-Mercer Award 2015	377
Preekbeurtenzoeker: online preekbeurten regelen	377
Toren Oude Kerk Zeist opgeknapt	377
Vernieuwde website VKB	378
Sint Piterkerk Ureterp vernieuwd	378
Klimaatbeheersing in monumentale kerkgebouwen	379
Hervormde kerk van Vorchten meer dan 1100 jaar oud	381
Van domineeshuis tot Van Goghuis 1764-2014	382
Opnieuw aandacht voor Veiligheid in kerkgebouwen en Bedrijfs hulpverlening	385
Witte-orgel West-Terschelling gerestaureerd	385
Vermeulen-orgel Koepelkerk blijft monument	385
Meditatie: Mijn kerk ... viert Kerst	386
Onderscheidingen van de VKB	387
Insignes van de Protestantse Kerk in Nederland	388

Voorzitterskolom

Mr. Peter A. de Lange

ANBI

Sinds 1 januari 2008 kent Nederland een regeling voor algemeen nut beogende instellingen (ANBI's). Destijds is tussen de samenwerkende Nederlandse kerken (in CIO-verband – contact in overheidszaken) en de Belastingdienst een convenant gesloten. De Protestantse Kerk in Nederland heeft daarmee een groepsbeschikking voor alle tot deze kerk behorende zelfstandige onderdelen, waaronder gemeenten en diaconieën.

Algemeen nut beogende instellingen waarvan het doel en de feitelijke werkzaamheden één of meer algemeen belang dienen, moeten aan een aantal eisen voldoen. In het convenant met de Belastingdienst zijn ook specifieke afspraken gemaakt. Eén van die afspraken is bijvoorbeeld het horizontaal toezicht. De invulling van het kerkelijk toezicht binnen de Protestantse Kerk in Nederland verloopt via de RCBB's. De artikelen in ordinantie 11 over begroting en jaarrekening met de voorgeschreven termijnen zijn daarbij van bijzonder belang. Ook het hebben van een actueel beleidsplan is een punt van aandacht. Uitgebreidere informatie over de eisen en verplichtingen is te vinden op de anbi-pagina van de landelijke kerk.

Nu willen we dieper insteken op de verplichting om op toegankelijke wijze informatie te publiceren via internet. De verstrekking van die informatie via internet is inmiddels een wettelijke voorwaarde voor het behoud of het verkrijgen van de ANBI-status. Voor kerkgenootschappen en hun zelfstandige onderdelen is dit met ingang van 1 januari 2016 van toepassing, in afwijking van de verplichting per 1 januari 2014 voor andere ANBI's. Uw gemeente moet niet tot 1 januari 2016 wachten, maar per genoemde datum gereed zijn.

De achterliggende gedachte bij de publicatieplicht is het publieksbelang van (gratis) transparantie van de ANBI's. Het publieksbelang is het belang dat belastingbetalers, donateurs en anderen hebben bij inzicht in het functioneren van de filantropische sector. De op basis van de fiscale regelgeving te publiceren gegevens vanuit het oogpunt van transparantie en verantwoording zijn een basaal vertrekpunt. Uiteraard staat het u vrij om meer uitgebreide informatie te verstrekken wanneer u dat wilt.

Het is geen onbelangrijk onderwerp! Voor uw kerkelijke gemeente staan faciliteiten op het spel als vrijstelling van erf- en schenkbelasting; teruggaaf energiebelasting om

er enkele te noemen, en voor uw leden kan het de giftenaftrek kosten. Wij dringen er dan ook nadrukkelijk op aan om een en ander in de loop van 2015, maar ruim voor 1 januari 2016 in orde te maken.

Uw kerkelijke gemeente hoeft niet zelf het wiel uit te vinden. In de loop van december 2014 ontvangen alle colleges van kerkrentmeesters en colleges van diakenen een brief van de landelijke kerk over de anbi-verplichtingen. Bij de brief zit een folder. Daarnaast staat alle informatie op de eerder genoemde anbi-pagina van de landelijke kerk: www.protestantsekerk.nl/anbi. Van bijzonder belang is de voorbeeldtekst voor het vullen van de eigen anbi-pagina. Het format hiervoor is afgestemd met de Belastingdienst.

De eis dat gegevens op elektronische wijze via internet openbaar moeten worden gemaakt, betekent niet dwingend dat uw gemeente een eigen website moet hebben. Overigens is dat wel de meest voor de hand liggende optie.

Alweer bijna aan het einde van 2014 wens ik u tenslotte veel sterkte toe bij de arbeid die u ten dienste van uw kerkelijke gemeente verricht en ik wens u voorts gezegende Kerstdagen en een voorspoedig 2015 toe.

De kracht in vellen offset.

Roto Smeets

Roto Smeets GrafiServices

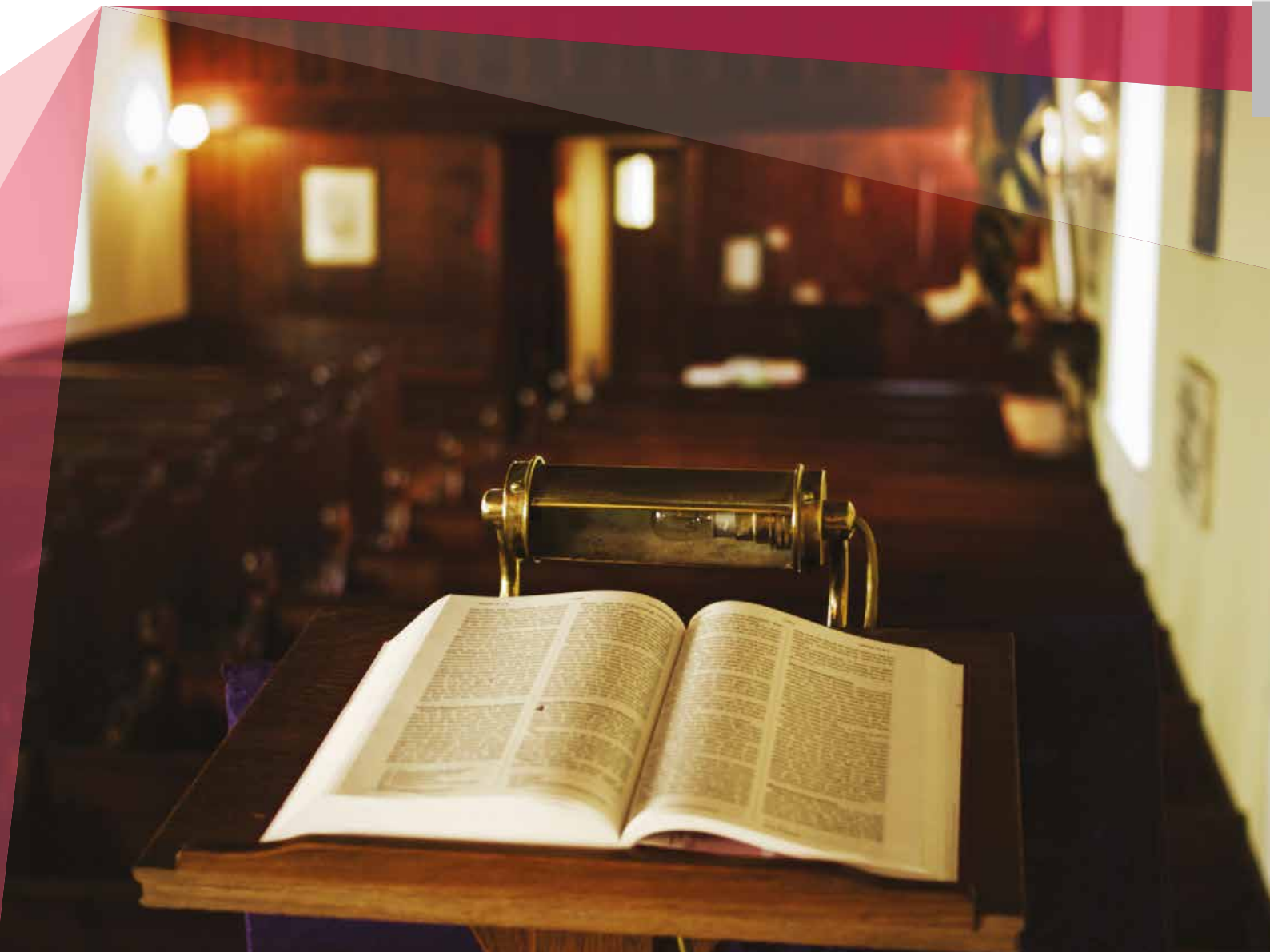
Een bedrijf dat vecht voor de successen van zijn klanten. Of het nu gaat om vellen offset, pre-media, nabewerking, pre-distributie of distributie... Superstrong, sharp, safe & fast.

GrafiServices

T 030 - 282 28 22

T 040 - 250 50 00

www.rsgrafiservices.nl

De VKB biedt in samenwerking met Marsh en Mercer een breed assortiment aan verzekeringen. Deze verzekeringen zijn op maat gemaakt voor de VKB-leden en hebben zeer scherpe premies. Op de internetsite www.vkb-verzekeringen.nl kunt u verzekeringen afsluiten, schaden melden en informatie handig terugvinden. Voor gemeenten, betrokken medewerkers, predikanten, maar ook vrijwilligers zijn adequate verzekeringen beschikbaar. De meeste VKB-leden maken al gebruik van onderstaande verzekeringen:

Marsh:

- bestuurdersaansprakelijkheidsverzekering
- brandverzekering
- fraude- en berovingverzekering
- wettelijke aansprakelijkheidsverzekering
- rechtsbijstandverzekering
- werkgeversaansprakelijkheid

Mercer:

- groepsreis/ongevallenverzekering
- ongevallenverzekering voor vrijwilligers
- persoonlijke ongevallenverzekering
- vervangingsverzekering predikanten
- verzuimverzekering
- WGA-gatverzekering
- WGA-ERD verzekering
- zorgverzekering

Uw contactpersoonPieter Stoeltie | T: 020 - 54 17 539 | E: info.vkb@mmc.com**Uw contactpersoon**Sai Fong Lam | T: 010 - 40 60 962 | E: info.vkb@mmc.com

Samenwerking met partijen en aandacht voor vrijwilligers

R.M. Belder

Op 15 oktober jl. hield de afdeling Noord-Holland haar jaarvergadering in de Westzijderkerk van Zaandam, ook wel de Bullenkerk genoemd, de kerk waar de vader van Freek de Jonge destijds aan verbonden was. De bijeenkomst stond onder leiding van de voorzitter van het hoofdbestuur van de VKB, mr. Peter A. de Lange die circa 55 kerkrentmeesters mocht verwelkomen. Hierna las hij een passage voor uit Jesaja 58 vanaf vers 6. Vers 12, waar gesproken wordt over 'Hersteller van muren; Herbouwer van straten', vergeleek hij met de positie van de kerkrentmeester. Vervolgens gaat hij voor in gebed.

Afdelingen zijn het hart van de VKB

Na afdoening van enkele huishoudelijke zaken, staat de heer De Lange stil bij de diverse vacatures die het afdelingsbestuur van Noord-Holland heeft. Het bestaat slechts uit twee personen en om het contact met de gemeenten vanuit de afdeling te onderhouden, vindt er assistentie plaats vanuit het hoofdbestuur ondersteund door het Centraal Bureau. De heer Verhoog, één van de twee bestuurders, is vanavond verhinderd in verband met een ongeval dat hem is overkomen. De afdelingsbesturen van de VKB zijn weliswaar het hart van de Vereniging, maar zonder handen en voeten, kan ook de Vereniging niet veel beginnen. Bovendien is de afdeling Noord-Holland sinds een paar jaar niet meer in het hoofdbestuur vertegenwoordigd. De VKB, die op basis van het model van Klavertje Vier een intensieve samenwerking met de Kerk en andere partijen voor ogen heeft, wordt in de uitvoering van haar doelstelling belemmerd wanneer de provinciale afdelingen niet optimaal kunnen functioneren. De heer De Lange doet een dringend

Mr. Peter A. de Lange

appel op de aanwezige kerkrentmeesters om, ondanks hun eigen drukke werkzaamheden, hun verantwoordelijkheid te nemen door ook in dit verband samen te werken ten dienste van onze Noordhollandse kerkelijke gemeenten. Die samenwerking kan alleen gestalte krijgen wanneer er een voltallig afdelingsbestuur is dat zich voor de kerkrentmeesterlijke belangen van de kerkelijke gemeenten in Noord-Holland kan inzetten.

Samenwerking met partijen

Vervolgens zet de heer De Lange, mede op verzoek van een van de aanwezigen, uiteen wat hij met Klavertje Vier bedoelt. Om de kerkelijke gemeenten optimaal te dienen is samenwerking tussen Kerk en VKB onontbeerlijk.

Het uitgangspunt is dienstbaar te zijn aan de plaatselijke gemeenten. Het beste kan dit gerealiseerd worden door op regionaal of provinciaal niveau samen een samenwerking te bevorderen van afdelingsbestuur, Stichting Behoud Kerkelijke Gebouwen, gemeenteadviser kerkbeheer en de regionale colleges voor de behandeling van beheerszaken, de RCBB's. Daarnaast

beoogt de VKB om contacten te leggen met andere partners, zoals de overheid, ondernemingen e.a. om aan te geven wat de VKB voor de Kerk en de Samenleving te betekenen en te bieden heeft. Deze vorm van brede samenwerking vraagt veel tijd en energie maar in de situatie waarin wij nu leven en waarbij de Kerk, die altijd een centrale rol speelde, nu bijna een randverschijnsel is geworden, is dit dringend noodzakelijk.

Maar ook al is onze Kerk aan de rand van de samenleving terecht gekomen, het is een kerkgemeenschap van 1,7 miljoen leden, die uit circa 1.750 gemeenten bestaat waaraan bijna 2.300 predikanten en kerkelijk werkers verbonden zijn. Verder zijn er bijna 200.000 vrijwilligers die in deze gemeenten uiteenlopende werkzaamheden verrichten. Het aantal kerkgebouwen bedraagt nog bijna 2.500, waarvan er circa 2.000 een monumentale status hebben.

De VKB zorgt via de colleges van kerkrentmeesters voor de belangenbehartiging en dienstverlening van deze 1.750 gemeenten. Het werkgebied van de kerkrentmeesters en daarmee dat van de VKB omvat dan ook: Mensen, Gebouwen, Geld en Organisatie. Vanuit deze beleids-thema's werkt de VKB, die daarnaast ook de agenda van de Kerk volgt. Ook zaken waaraan de Kerk weinig of geen aandacht besteedt probeert de VKB aan te pakken. De heer De Lange noemt in dit verband het symposium "Kansen voor kerken" van maart 2010 dat dit voorjaar zijn vervolg kreeg, terwijl aan een "Kansen voor kerken 3.0" gewerkt wordt, met het doel die samen met de Dienstenorganisatie van de Kerk vorm te geven. Het gaat er daarbij vooral om nieuwe vormen te zoeken om 'de vlam brandend te houden', zoals ds. Wim Beekman tijdens de jaarvergadering van de afdeling in maart 2012 stelde.

De heer De Lange wijst verder op nieuwe website van de VKB en die van de actie Kerkbalans die in nauwe samenwerking met de Interkerkelijke Commissie Geldwerving en de Raad voor de Plaatselijke Geldwerving sinds kort online is. Een belangrijke verbetering is dat colleges van kerkrentmeesters een forum wordt geboden zodat zij elkaar bepaalde problemen kunnen voorleggen en van elkaar kunnen leren hoe zij die problemen hebben opgelost.

VKB-partnership is erg belangrijk voor onze kerkrentmeesters. Doordat de VKB nauwere contacten gaat onderhouden met diverse partijen, zowel vanuit als van buiten de kerk, kunnen colleges van kerkrentmeesters adequater geholpen worden. Het hoofdbestuur is druk bezig om hiermee tot een nog betere uitvoering van de doelstelling van de VKB te komen, zo besluit de heer De Lange.

Uit de vragen die naar aanleiding van zijn uiteenzetting gesteld worden, blijkt dat er grote behoefte bestaat aan informatie en/of benodigde producten die direct te verkrijgen zijn. Nu gebeurt dat over te veel schijven, terwijl de kwaliteit daardoor ook te wensen overlaat. In de regio van Zaandam is er binnenkort een bijeenkomst van kerkrentmeesters en beheerders van andere kerkgenootschappen waarbij praktische beheersproblemen worden uitgewisseld. Het streven is om een werkgroepje te vormen dat bij de lokale politiek iets probeert te bereiken.

Omgaan met vrijwilligers

Hierna krijgt ds. Ron van der Spoel het woord. Hij houdt een inleiding over de bezieling van mensen in de kerkelijke gemeente. Ds. Van der Spoel, die een soortgelijk referaat tijdens het VKB-Congres van april 2014 hield, diende 18 jaar als gemeentepredikant drie gemeenten. Sinds 2011 is hij adjunct-directeur Kerk & Theologie van de internationale organisatie 'Open Doers' die zich inzet voor ondersteuning van vervolgd christenen. Zijn taak daar is, naast het mede leiding geven aan 50 werknemers, het opleiden van pastores in landen waar de kerk wordt vervolgd. Daarnaast begeleidt

Ds. Van der Spoel, links, in gesprek met de secretaris van de VKB, W.G. Roseboom

hij predikanten en kerkenraden door middel van coaching en intervisie binnen de Protestantse Kerk in Nederland namens het Evangelisch Werkverband. Tenslotte is ds. Van der Spoel gemeenteraadslid in Amersfoort.

In die laatste hoedanigheid noemt ds. Van der Spoel de discussie onlangs in de gemeenteraad over de mantelzorg. De burgerlijke gemeente heeft er weinig idee van hoe zij in dit verband vrijwilligers moet aansturen. Zij kan wat dat betreft veel leren van de kerken die de grootste vrijwilligersorganisatie van ons land vormen. Hier kan dus met recht gezegd worden dat de Overheid de Kerk nodig heeft en dat de Kerk de Overheid nodig heeft. De belangrijke vraag is hoe je

vrijwilligers gemotiveerd houdt.

Motivatie

Voor iedere organisatie, en dat geldt ook voor de kerk, geldt dat het de mensen zijn die het doen. Je kunt nog zulke mooie organisatie modellen hebben, goede plannen of ideeën realiseren, maar alles staat of valt met de mensen die het moeten uitvoeren. Zonder gemotiveerde mensen lukt het niet, zo stelt ds. Van der Spoel.

Maar hoe komt het dat voor sommige taken niemand te porren is of mensen snel weer afhaken, terwijl voor andere klussen mensen bijna in de rij staan? Hij heeft zich daarover verbaasd toen hij in een van zijn gemeenten begon met mentorcatechese. In plaats van de dominee voor een grote groep, werden de catechi-

De orgelbank

De orgelbank van de Vereniging voor Kerkrentmeesterlijk Beheer biedt plaatselijke gemeenten de mogelijkheid hun pijporgel te koop aan te bieden. Geïnteresseerden kunnen specifieke informatie over de aangeboden orgels opvragen.

Het Leeflang-orgel uit de "Gaarde" in Bunnik krijgt een nieuwe bestemming in Japan. Momenteel zijn er in totaal 5 orgels in ons bestand opgenomen. Dit betreft instrumenten gebouwd door o.a. D.A. Flentrop, Pels en Van Leeuwen Orgelbouw en Bakker en Timmenga.

Voor gedetailleerde informatie over de orgelbank kunt u contact opnemen met: Centraal Bureau VKB, tel. (078) 639 36 63, e-mail n.dejong@kerkrentmeester.nl

santen iedere week verdeeld in vaste groepjes van 5 jongeren onder leiding van een mentor uit de gemeente. Een intensieve taak waarbij ze iedere week verwacht werden, waarvoor ze zich goed moesten voorbereiden en waarbij regelmatig werd vergaderd om getraind te worden of om te overleggen. Daarnaast zat er ook een pastorale kant aan het verhaal, want de jongeren mochten de mentor altijd benaderen als er iets was waarover ze wilden praten of waarbij ze hulp nodig hadden. Maar de jongeren stonden in de rij!

De conclusie van ds. Van der Spoel is dat er drie belangrijke voorwaarden zijn om mensen met een taak in de gemeente gemotiveerd te houden.

Richting

Het eerste wat nodig is, is een duidelijke richting. Waar behoeft aan bestaat, is een heldere visie. Waarom doen we hetgeen we doen? Wat is de toegevoegde waarde van hetgeen ik doe? Zorg er voor dat mensen mogen en kunnen meedenken en meepraten over de zaken waar ze mee bezig zijn. Laat duidelijk zien dat ze onderdeel zijn van een groter geheel.

Hij noemt in dit verband het verschil in opvatting tussen drie mensen bij de uitvoering van hun werk. Op de vraag 'Waar ben je mee bezig?' reageerde de eerste: 'Ik stapel stenen op elkaar; de tweede, al wat gedrevene: 'Ik ben een muur aan het metselen' en de derde reageerde

De aanwezigen tijdens de bijeenkomst in de Westzijderkerk te Zaandam

zeer enthousiast: 'Ik ben met een kathedraal bezig'. Mensen motiveren begint met een duidelijke visie op het doel van kerk zijn met elkaar. Richting geven aan je vrijwilligers heeft niet alleen te maken met een heldere visie op het geheel, maar ook met een heldere taakomschrijving. Ds. Van der Spoel ervaart dat dit vaak ontbreekt, dat de kaders niet duidelijk worden aangegeven. Mensen hebben dan het gevoel in het diepe gegooid te worden. Een heldere visie op gemeente-zijn en een duidelijke taakomschrijving die laat zien hoe dit onderdeel bijdraagt aan het geheel en wat de kaders zijn van deze specifieke taak, zijn noodzakelijk om mensen te motiveren.

Ruimte

Geef mensen die werk verrichten de

ruimte om hun werk te doen, want zij staan met hun voeten in de modder. Als je vrijwilligers die je voor een taak vraagt, wilt motiveren, moet je ze de ruimte en daarmee ook de verantwoordelijkheid geven voor de concrete invulling. Dan gebeurt het op een manier die voor hen en hun doelgroep werkt, omdat zij daar het dichtst bij betrokken zijn. Dan voelen ze zich eigenaar van de activiteit en gaan ze er echt voor. Belangrijk is wel dat je er voor moet zorgen dat ze werk doen die bij hun gaven past en dat de vrijwilliger duidelijk wordt gemaakt dat hetgeen zij doen iets als een roeping is. Dus niet alleen het werk doen omdat je het leuk vindt, maar omdat je God en Zijn gemeente ermee dient.

Aandacht

Tenslotte wijst ds. Van der Spoel op de vereiste aandacht die aan de vrijwilliger moet worden besteed, want dat waaraan je aandacht besteedt, groeit. Ook de predikant kan hierbij een belangrijke rol vervullen door met vrijwilligers te spreken en soms door te vragen. Als mensen zich gezien en gehoord weten, blijven ze gemotiveerd aan het werk. Luister serieus naar hun suggesties, waardeer hun inzet, bezoek hun activiteit, bemoedig hen in hun rol in de gemeente en ze zullen groeien in hun taak en rol in de gemeente.

Door echte aandacht aan mensen te geven bereik je dat 20 procent van de enthousiaste vrijwilligers de resterende 80 procent in hun enthousiasme meetrekt, zo besluit ds. Van

“ Hoe krijg je in een prachtige kerk ook een prachtig geluid? ”

Akoestiek kerkgebouwen

het geluidBuro

www.geluidburo.nl | 088 681 88 20

Haarlem | Arnhem | Hannover

der Spoel zijn inspirerende inleiding.

Gedachtewisseling

Na de pauze worden er diverse vragen en problemen die men in de praktijk tegenkomt aan de orde gesteld.

- Een oproep in een kerkbode voor vrijwilligers aan wie gevraagd wordt bepaalde werkzaamheden aan het kerkgebouw of de pastorie te verrichten, moet beschouwd worden als werk voor de Kerk, je doet het dus voor God.
- Er wordt te gemakkelijk vanuit gegaan dat mensen het wel begrijpen waarom hun medewerking wordt gevraagd. Maar dat is vaak niet zo. Benoem het werk en maak duidelijk waarom het belangrijk is dat het gedaan wordt.
- Kunnen we problemen tussen vrijwilligers onderling voorkomen? Niet altijd, maar maak duidelijk dat we allemaal voor hetzelfde doel werken. Waarom we het doen en wat de motivatie is en realiseer je dat die ander ook kan beschikken over goede ideeën om dat gezamenlijke doel te bereiken. Geef elkaar richting en ruimte.
- Wie enthousiasmeert wie? Maak eerst een inventarisatie van hetgeen in je gemeente gebeurt en tel dan je zegeningen. Kruip vervolgens in de huid van de ander en laat mensen elkaar vertellen wat ze belangrijk vinden. Waar houden ze van.
- Hoe bevorder je aandacht voor elkaar? Ben je werkelijk gedenteresseerd in mensen met wie je werkt? Drink eens met hen een kop koffie en voer een klein gesprek.

Wij zijn sociale mensen en mogen samen iets doen voor het Koninkrijk van God. Een goed woord is als balsem voor de ziel, zo besluit ds. Van der Spoel. Hierna bedankt de heer De Lange ds. V.d. Spoel voor inleiding en gaat hij voor in dankgebed.

Een wat oudere kerkrentmeester, die al jaren de jaarvergaderingen van de afdeling bezoekt, was in 2012 onder de indruk van de inspirerende woorden in de inleidingen van de

Met Kerkbalans het jaar rond

December

Puntjes op de i

In deze maand moeten alle voorbereidingen getroffen zijn, zoals:

- 1. Het bestelde foldermateriaal moet gereed worden gemaakt voor de Kerkbalanslopers, er moet een wijkindeling zijn met looplijsten en niet-thuiskaarten, de wijkindeling moet worden nagelopen, waarbij wordt nagaan of personen die benaderd worden inmiddels verhuisd of overleden zijn.
- 2. Verder moet contact worden opgenomen met de leiding van de kerkelijke jongerenclubs over de op te zetten tekenkleur wedstrijd.
- 3. Voorts nagaan of de persberichten gereed zijn. Wanneer gebruik wordt gemaakt van de diensten van redacties van huis-aan-huisbladen, dan zal deze maand het te publiceren materiaal beschikbaar moeten zijn. Afspraken maken met de redacties e.d., contacten met overige kerkelijke gemeenschappen in de eigen gemeente of met omliggende kerkelijke gemeenten.
- 4. De contacten met de kerkenraad. Nagaan of er ruimte is gereserveerd voor mededelingen door de predikant, een ouderling of een ouderlingkerkrentmeester op de zondag waarop de actie Kerkbalans van start gaat.
- 5. Een kerkbalansspecial. Hiermee wordt bedoeld om in het kerkblad dat net voor Kerst verschijnt aandacht aan de actie te besteden. In feite gaat het er om dat in dit kerkblad uiteen wordt gezet wat de kerkelijke gemeente doet, haar relatie tot de woongemeenschap (het dorp of de stadswijk).
- 6. Nagaan of op de website van de kerkelijke gemeente de gewenste informatie is aangebracht.
- 7. Tenslotte: de Kerkbalanslopers er nog even op wijzen wanneer zij verwacht worden in de kerk of het verenigingsgebouw om de enveloppen van de te bezoeken gemeenteleden in ontvangst te nemen, of men dit plaatselijk anders organiseert, wanneer zij de enveloppen door de betreffende (ouderling-)kerkrentmeester thuis bezorgd krijgen.

Begroting

Om deze tijd van het jaar zullen kerkenraden de begroting voor volgend jaar hebben vastgesteld. Het is belangrijk deze begroting, waarbij de opbrengst van de actie Kerkbalans een substantieel onderdeel van de inkomsten is, in het kerkblad af te drukken en deze van een duidelijke toelichting te voorzien.

heren De Lange en ds. Beekman. Aan het eind van deze vergadering werd hem gevraagd wat hij van deze avond vond. Zijn reactie was: de problemen waarmee we plaatselijk te kampen hebben, worden niet opgelost, maar het contact met

collega's, uitwisseling van ervaringen en de woorden van de heren De Lange en Van der Spoel geven je nieuwe inspiratie om met nieuw elan weer aan de slag te gaan. En dat is juist de bedoeling van deze bijeenkomsten.

Overige informatie over Kerkbalans 2014

Begin september 2014 bracht de Raad voor de Plaatselijke Geldwerving (RPG) verslag uit van de actie Kerkbalans 2014, die van 12 tot 26 januari 2014 onder het motto "Wat is de kerk u/jou waard?" werd gehouden. In de "Kerkbeheer" van oktober en november werden de eerste delen van dit verslag opgenomen. Nu volgt het derde en laatste deel.

1. De financiën van de protestantse gemeenten

In de inlichtingenstaat 2014 is opnieuw een serie vragen opgenomen over de uitgaven van de gemeenten. Deze kunnen worden afgezet tegen de inkomsten die jaarlijks gevraagd worden, zodat een beeld ontstaat van de totale financiële situatie van de gemeenten. Deze informatie is nog altijd niet op andere wijze via de Protestantse Kerk te verkrijgen; er wordt wel aan een systeem gewerkt dat hopelijk deze indicatieve cijfers kan vervangen door reële gegevens. Belangrijk: De absolute bedragen die in de tabellen zijn opgenomen hebben niet betrekking op de totale Protestantse Kerk, maar op de totalen van de 266 gemeenten die hun gegevens beschikbaar hebben gesteld. Zodra de gegevens van de Protestantse Kerk over de inkomsten van de gemeenten 2013 bekend zijn (deze worden door de gemeenten wél beschikbaar gesteld, om de hoogte van de quotumheffing te kunnen vaststellen), vermoedelijk eind 2014, dan kunnen ook deze gegevens worden herleid naar de totalen voor de Protestantse Kerk.

Tabel 3 (zie verder) bevat de belangrijkste kengetallen over 2012 en 2013. Indien de 266 gemeenten die hun gegevens beschikbaar hebben gesteld, representatief zijn voor de gehele groep dan hebben de gemeenten over 2013 gemiddeld een tekort op de jaarrekening (in procenten van inkomsten uitgedrukt) van zo'n 8 pct.; dit tekort stijgt enigszins t.o.v. 2012. De inkomsten zijn wat gedaald (hoewel niet zo sterk als de inkomsten uit levend geld), en de kosten, vooral de

Tabel 3: Jaarrekeningen Protestantse Kerk-gemeenten

	Absoluut		% van totaal		% tov vj
	2012	2013	2012	2013	
Inkomsten					
Kerkbalans	€ 33.655.909	€ 32.809.738	52%	51%	-3%
Overig levend geld	€ 12.658.258	€ 12.432.179	19%	19%	-2%
Vastgoed	€ 8.528.157	€ 8.501.068	13%	13%	-0%
Fondsen	€ 527.388	€ 585.669	1%	1%	11%
Subsidies	€ 2.968.636	€ 3.072.619	5%	5%	4%
Doorzendcollectes	€ 590.868	€ 589.396	1%	1%	-0%
Rente	€ 6.248.123	€ 6.501.889	10%	10%	4%
Totaal	€ 65.177.339	€ 64.492.558	100%	100%	-1%
Uitgaven					
Gebouwen	€ 13.679.957	€ 15.272.406	20%	22%	12%
Overige eigendommen	€ 2.132.614	€ 2.167.118	3%	3%	2%
Afschrijvingen	€ 1.422.640	€ 1.220.848	2%	2%	-14%
Pastoraat	€ 29.808.022	€ 30.075.221	44%	43%	1%
Eredienst	€ 2.614.224	€ 2.775.328	4%	4%	6%
Verplichtingen	€ 3.540.022	€ 3.506.596	5%	5%	-1%
Salarissen	€ 10.844.037	€ 10.738.838	16%	15%	-1%
Administratie	€ 3.132.119	€ 3.094.181	5%	4%	-1%
Bank	€ 549.138	€ 484.312	1%	1%	-12%
Totaal	€ 67.722.773	€ 69.334.848	100%	100%	2%
Saldo	-€ 3.136.302	-€ 5.431.686	-5%	-8%	73%
Legaten	nb	€ 3.445.184			

Bron: Inlichtingenstaten Kerkbalans 2014

N= 266 gemeenten

Tabel 4: Protestantse Kerk-gemeenten saldi jaarrekeningen

	2012	2013	2012%	2013%
Gemeenten > 10 % tekort	76	95	29%	36%
Gemeenten 0-10 % tekort	56	68	21%	26%
Gemeenten 0-10 % overschot	66	58	25%	22%
Gemeenten > 10 % overschot	68	45	26%	17%
	266	266	100%	100%

Bron: Inlichtingenstaten Kerkbalans 2014

grote kostenposten gebouwen en pastoraat, zijn wat gestegen. Het ontvangen bedrag aan legaten (wordt niet als inkomsten geboekt maar geactiveerd) compenseert voor het grootste deel de onttrekking aan het vermogen als gevolg van de verliezen.

Tabel 4 geeft aan hoeveel gemeenten qua financiën "onder water staan" en dat zijn er heel wat: ruim 2/3 van alle gemeenten (ook hier is sprake van een stijgend aandeel sinds 2012).

2. Open vragen

De antwoorden op de open vragen in de inlichtingenstaten (redenen voor stijging/daling, redenen voor wel/niet betalen van toezegging) zijn - waar nodig geanonimiseerd - te downloaden van de website www.kerkrentmeester.nl (of kunnen worden opgevraagd bij het bureau van de VKB, 078-6393666).

Het is interessant materiaal waaruit blijkt hoe andere kerkrentmeesters omgaan met geldwerving in algemene zin en de actie Kerkbalans in het bijzonder.

De actie Kerkbalans 2015

Volgend jaar zal de actie Kerkbalans worden georganiseerd in de twee weken van 18 t/m 31 januari 2015. In de actie en de beschikbare materialen zijn belangrijke wijzigingen doorgevoerd waarover in de afgelopen maanden in dit blad mededelingen zijn gedaan..

De belangrijkste wijziging is, dat Kerkbalans zich voornamelijk gaat richten op de leden die al aan Kerkbalans bijdragen. Met andere woorden: het accent komt te liggen op "verdiepen" (bestaande bijdragers vragen om meer bij te gaan dragen). Voor "verbreden" (mensen die niet bijdragen vragen om een bijdrage te gaan geven) zal een aparte strategie, los van Kerkbalans, worden ontwikkeld.

Door al deze aanpassingen hoopt de Interkerkelijke Commissie Geldwerving, waarin de Raad voor de Plaatselijke Geldwerving participeert, parochies en gemeenten te kunnen inspireren om de actie Kerkbalans een stimulans te geven en de inkomstenontwikkeling van

de gemeente "omhoog te stuwen", aldus de Raad voor de Plaatselijke Geldwerving tenslotte in zijn verslag over Kerkbalans 2014.

Lutherse Augustanakerk Amsterdam sluit haar deuren

De Augustanakerk aan de Erasmusgracht 24a in Bos en Lommer (Amsterdam-West) sluit per januari haar deuren, meldt het Reformatorisch Dagblad van 2 oktober 2014. Aanleiding voor dit besluit zijn de ontwikkelingen in de Evangelisch-Lutherse Gemeente Amsterdam. Die heeft besloten om de lutherse gemeenschap van de Augustanakerk samen te voegen met de gemeente van de Oude Lutherse Kerk op het Spui. De leden van de Protestantse Kerk Amsterdam, ook betrokken bij de Augustanakerk, oriënteren zich op de toekomst.

De gemeenschap die samenkomt in de Augustanakerk bezoekt dit najaar op een aantal zondagen andere kerken, om te zien of zij zich bij een van die kerken kunnen aansluiten. Eind november wordt hierover een besluit genomen. Wat er met het kerkgebouw zal gebeuren is nog niet duidelijk. De Evangelisch-Lutherse Gemeente Amsterdam zoekt naar een passende bestemming. De laatste kerkdienst is op zondag 4 januari.

Centraal Bureau gesloten

In verband met de komende feestdagen is het Centraal Bureau van de VKB gesloten op:

- woensdagmiddag 24 december vanaf 12.30 uur;
- donderdag 25 en vrijdag 26 december;
- woensdagmiddag 31 december; en
- donderdag 1 en vrijdag 2 januari.

Voorlichtingsboekje "Ruimte"

Leverbaar is het boekje "Ruimte" dat voor verschillende doeleinden geschikt is. In de eerste plaats kan het gebruikt worden voor de belijdeniscatechisanten om hun informatie te geven over de financiële behoefte van kerk en plaatselijke gemeente, over de bestuurlijke opbouw van de kerk, enz.

Verder is dit boekje uitermate geschikt om uit te reiken aan de vele vrijwilligers die zich voor de plaatselijke gemeente inzetten.

Tenslotte kan dit boekje op gemeenteavonden gebruikt worden om informatie te geven over de gehele organisatie van kerk en gemeente.

"Ruimte" is een fraai geïllustreerd boekje, dat informatie biedt die van belang is voor alle leden, die wat meer over kerk en gemeente dienen te weten.

De prijs voor dit boekje, dat sinds eind maart jl. in full color is uitgevoerd, bedraagt € 1,00 exclusief verzendkosten en BTW. Bestellen kan via de webshop door in te loggen op de website www.kerkrentmeester.nl, per e-mail aan j.zwep@kerkrentmeester.nl of per telefoon 078-63 93 664.

De religieuze kaart van Nederland

Het aantal mensen dat lid is van een kerk of levensbeschouwelijke groepering is in de afgelopen jaren opnieuw gedaald: van 55 procent in 2010 naar 53 procent in 2013. In 1999 was het nog 60 procent, zo meldt het Friesch Dagblad van 3 oktober 2014.

Dat blijkt uit nieuwe cijfers van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) in De religieuze kaart van Nederland, 2010-2013. Het onderzoek is gebaseerd op gegevens die het CBS sinds 2010 verzamelde bij ruim 350.000 personen. Mensen konden zelf aangeven bij welk kerkgenootschap of welke religie zij horen.

12,3 Procent van de Friezen noemt zich lid van de Protestantse Kerk in Nederland (PKN), 9,3 procent noemt zich hervormd, 8,6 procent gereformeerd en 8 procent katholiek. 1,3 procent behoort tot de islam, 0,1 procent is joods, 0,1 procent hindoe en 0,2 procent boeddhist.

Grote verschillen

Het CBS constateert grote verschillen in religieuze betrokkenheid tussen de provincies. Zo stukt in Groningen sinds 2008 de dalende trend van lidmaatschap van een kerk, terwijl de daling zich in de andere provincies onverminderd doorzet, aldus het CBS. Groningen is overigens met 37 procent de provincie met het kleinste aantal kerkelijken. In Drenthe daalde het aantal kerkelijken - ten opzichte van de periode 2004-2008 - zelfs met bijna 10 procent tot 40 procent in 2013. Voor de meeste provincies geldt in dezelfde periode een verval van zo'n 5 procent. Friesland en Zeeland springen eruit met een terugloop van slechts 2 procent.

In Zeeland en Overijssel bezoeken de inwoners het meest regelmatig religieuze bijeenkomsten: een kwart gaat nog regelmatig – minstens een keer per maand – naar de kerk,

moskee of synagoge. In Friesland bezoekt één op de vijf mensen geregeld een dienst. Noord-Brabant en Noord-Holland sluiten de rij met 12 procent. Nog grotere verschillen zijn er tussen gemeenten. Op Urk behoorde in 2013 98 procent tot een kerkelijke gezindte.

Sociale samenhang

Religieuze betrokkenheid is van belang voor de sociale samenhang en het welzijn. Daarom heeft het CBS een religieuze kaart gemaakt. Friesland springt eruit als het gaat om participatie en vertrouwen.

Bij de eerste volkstelling in Nederland in 1849 rekende vrijwel iedereen zich tot een kerkgenootschap. En een eeuw geleden ging bijna iedereen nog regelmatig naar de kerk. De helft ging naar de Nederlandse Hervormde Kerk, één op de drie ging naar de Katholieke Kerk en één op de tien naar een Gereformeerde Kerk. Daarna werd het gestaag minder. In de periode 1997 tot 1999 behoorde nog slechts 60 procent van de volwassen bevolking tot een religieuze groepering.

Een krappe meerderheid van 53 procent gaf vorig jaar aan tot een godsdienstige groepering te behoren, blijkt uit de nieuwe cijfers van het Centraal Bureau voor de Statistiek. Een kwart van de Nederlanders noemt zich katholiek. Zestien procent valt onder de noemer protestant: 7 procent hiervan noemt zich hervormd, 4 procent gereformeerd, en 5 procent PKN.

Verder is 5 procent moslim en 6 procent rekent zich tot een andere kerkelijke gezindte of levensbeschouwelijke groepering, waaronder joods (0,1 procent), hindoe (0,6 procent) en boeddhist (0,4 procent). Ook evangelischen zullen zich veelal onder de term 'anders' hebben geschaard, aangezien 'evangelisch'

niet tot de opties behoorde om uit te kiezen.

Trouwe kerkgangers

Het merendeel van de inwoners in Limburg en Noord-Brabant is in 2013 nog steeds katholiek. Gelderland en Zeeland zijn met 13 procent de meest hervormde provincies. De inwoners van Friesland, Groningen en Zeeland noemen zich het vaakst gereformeerd of behorend tot de PKN.

In 2013 bezocht 17 procent van de volwassenen regelmatig – minstens één keer per maand – een kerk, moskee of andere religieuze bijeenkomst. Mensen die zich gereformeerd of PKN noemden zijn de trouwste kerkgangers: ongeveer 60 procent kerkt minstens één keer per maand. Het aandeel is veel lager bij hervormden (30 procent) en vooral bij katholieken (17 procent). Van de moslims gaat 38 procent regelmatig naar de moskee. Van de joden, hindoes en boeddhisten woont zo'n 20 procent regelmatig een religieuze dienst bij.

Sinds 2010 brokkelt het kerkbezoek alleen af onder katholieken: van 21 naar 17 procent. Onder protestanten is het kerkbezoek gelijk gebleven. Het CBS heeft de religieuze kaarten opgesteld tegen de achtergrond dat religieuze betrokkenheid van belang is voor de sociale samenhang en het welzijn. 'Eerder onderzoek liet al zien dat vooral in Limburg en Flevoland 'het meedoen met' en 'het vertrouwen hebben in' de samenleving relatief laag is', aldus het CBS.

Groter vertrouwen

'Al iets beter is het gesteld in Noord-Brabant, Zuiden Noord-Holland en Groningen. In de andere provincies is de participatie en het vertrouwen groter, met Friesland als duidelijke uitschieter.' De recente gegevens bevestigen dit patroon

grotendeels, stelt het CBS. Opnieuw blijkt dat samen met Zeeland en Utrecht Friesland de kroon spant wat betreft het vertrouwen in de medeburger (65 procent).

Ook het vertrouwen in maatschappelijke organisaties – zoals politie, leger, rechters – ligt in Friesland (37 procent) relatief hoog, ten opzichte van het landelijk gemiddelde van 34 procent. Landelijk zet de helft zich in als vrijwilliger voor een organisatie, in Fryslân, Overijssel en Utrecht is dit minstens vijf procent hoger. Ook op het vlak van wekelijkse contacten met de bureaus scoren Friezen goed.

Verband

Hoe vallen de cijfers over de participatie en het vertrouwen te duiden in relatie met de religieuze betrokkenheid, vraagt het CBS zich af. Het instituut constateert een verband met het aantal protestanten. Daarnaast is een indicator van de religieuze betrokkenheid het regelmatig bijwonen van een religieuze dienst.

'Bovengemiddeld bezoek vindt vooral plaats in Zeeland en Overijssel, terwijl dat in Utrecht en Fries-

land enkele procenten boven het gemiddelde ligt. Dit betekent dat het patroon – meer regelmatige bezoekers van religieuze diensten, hogere scores op indicatoren van sociale samenhang – voor de provincies ten dele ondersteund wordt door de cijfers.' Het CBS wil vervolgonderzoek doen naar deze patronen in kleinere regionale gebieden, aldus het Friesch Dagblad.

■ Hervormde kerk Klundert ondergaat restauratie

Het Reformatorisch Dagblad van 16 oktober meldt dat de hervormde kerk van Klundert een opknapbeurt krijgt. Het kerkgebouw in het centrum van Klundert dateert uit 1951 en is gebouwd op de fundamenten van de in de Tweede Wereldoorlog verwoeste historische dorpskerk. Het bedehuis is vrijwel identiek aan het oude, met uitzondering van de toren. Daarvoor is een dakruiter in de plaats gekomen.

De restauratie betreft herstel van het dak, aansluiting van nieuwe verwarming, schilderwerk en aanleg

van een nieuwe toiletgroep. Ook de kelderruimte voor de jeugd krijgt een beurt. De kosten bedragen circa € 200.000. De werkzaamheden moeten in februari 2015 zijn afgerond. Het verenigingsgebouw De Ring heeft al een grondige restauratie achter de rug en is in mei 2014 heropend. Het gebouw kan nu door een vouwmuur in twee zalen worden verdeeld. De kosten hiervan bedroegen € 75.000.

De hervormde gemeente Klundert telt circa 1000 leden en zij werkt op onderdelen samen met de plaatselijke gereformeerde kerk.

Energie Voor Kerken

Bedankt voor uw deelname!

Ruim 3.500 kerken en kloosters hebben zich inmiddels aangesloten bij het inkoopcollectief Energie voor Kerken.

Dankzij uw deelname kopen we gezamenlijk voordelig groene energie in.

Greenchoice is voor 2015-2016 opnieuw gekozen als onze energieleverancier. Met Greenchoice kiest u niet alleen voor groen, maar ook voor een goede service. Greenchoice is namelijk uitgeroepen tot klantvriendelijkste energieleverancier!

Ook interesse?
U kunt maandelijks instappen in het collectief. Kijk voor meer informatie op www.energievoorkerken.nl of neem contact op met Sonja Boer van Hellemans Consultancy.
☎ 030 767 01 21
✉ boer@hellemansconsultancy.nl

Het collectief Energie voor Kerken is een initiatief van CIO-K in samenwerking met energie adviesbureau Hellemans Consultancy.

bouwen voor de eeuwigheid met leisteen

Natuurleien voor de restauratiebranche

Wij leveren de juiste kwaliteit met een betrouwbaar en deskundig advies.

Leij Import B.V.
Battenweg 12, 6050 AD Maasbracht
Tel: +31 (0) 475 - 436439
www.leij-import.nl

Tafel(s) - Stoelen - Kapstokken voor uw kerkzaal of bijgebouw?

Kijk voor modellen
en prijzen:
www.kantinemeubilering.nl
Komt u bij ons kijken
of komen wij naar u toe?
Tel. 0183-50 50 85

Kerken, overheid en samenleving samen verantwoordelijk voor toekomst kerkgebouwen

Het Jaar van het Religieus Erfgoed zette in 2008 de schijnwerpers op het vraagstuk van het religieus erfgoed in een snel veranderende samenleving. Dit erfgoed is ongekend rijk en wordt publiekelijk breed gedragen. Tegelijkertijd staat het voortbestaan van veel kerken, kloosters en hun inventaris onder druk, o.m. door teruglopend kerkbezoek en economisch zwakkere tijden.

De afgelopen periode verkende de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed samen met kerkelijke, bestuurlijke, wetenschappelijke en maatschappelijke partijen aard en omvang van de problematiek. Er werd nagedacht over manieren om door een gezamenlijke inzet dat vraagstuk beter het hoofd te kunnen bieden. Dit alles leidde tot het voornemen om te komen tot een Agenda Toekomst Religieus Erfgoed, die op 26 juni 2014 in de St. Aegtenkapel te Amersfoort werd gepresenteerd.

Tijdens die bijeenkomst hield prof. dr. mr. Sophie van Bijsterveld, hoogleraar Religie, recht en samenleving aan de Radboud Universiteit Nijmegen en lid van de Eerste Kamer (CDA), onderstaande inleiding, die wij met haar instemming hier afdrukken.

Prof. dr. mr. S. van Bijsterveld

Kerken onlosmakelijk bij dorps- en stadsgezicht

Professor Van Bijsterveld: Of het nu om de oudste kerken in Nederland gaat of de vorige week geopende nieuw gebouwde Oosterkerk in Zoetermeer, kerkgebouwen horen onlosmakelijk bij onze dorps- en stadsgezichten. Zij zijn niet weg te denken uit ons straatbeeld. Het kleine kerkje op het Friese of Groninger platteland, opgericht niet eens zo lang na de komst van Willibrord en Bonifatius, de Amsterdamse schuilkerk Ons' Lieve Heer op Solder, de statige torens van een zelfbewuste Nederlandse Hervormde Kerk, de neo-gothische uitingen van de katholieke bouwlust en de vele, vele 'gewone', niet-monumentale kerken van allerlei gezindten die wij bijna dagelijks, meestal gedachteloos passeren, maken deel uit van onze landschappelijke en culturele identiteit.

Maar meer dan dat: zij zijn de zichtbare presentie van het christelijk geloof in heden en verleden, zij verbeelden een belangrijk deel van de Nederlandse geschiedenis, laten vaak de beste kanten van onze bouwkunst door de eeuwen heen zien, zij zijn uitingen van gemeen-

schapszin en zijn daarbij verknoot met talloze persoonlijke geschiedenissen en familieherinneringen. De Taskforce Toekomst Kerkgebouwen vatte het eens puntig samen: kerkgebouwen vormen een deel van onze beschaving.

Juist om al die redenen ervaren wij de aanwezigheid van kerkgebouwen al snel als vanzelfsprekend. Dat is zij allerminst.

U kent de cijfers beter dan ik. Volgens cijfers van het KASKI had de Rooms-Katholieke Kerk eind 2012 een totaal van 1.593 kerkgebouwen; en de Protestantse Kerk in Nederland 2.535. Daarmee hadden de twee grootste kerkgenootschappen in Nederland samen dus ongeveer 4.128 kerkgebouwen. In het jaar 2008 lag de schatting van die aantallen nog beduidend hoger (resp. 1.707 en 2.638). Verwacht werd toen dat binnen een periode van tien jaar van de katholieke en protestantse kerken een kwart tot een derde niet meer in gebruik zou zijn.

Ik feliciteer de deelnemers van de Agenda, een samenwerkingsverband van de overheid, kerken en maatschappelijke organisaties, die

besloten hebben de handen ineen te slaan tot behoud van kerken en kloosters in Nederland. Zij kunnen bouwen op belangwekkend voorwerk dat de afgelopen jaren is verricht door kerken zelf, door nationale en regionale stichtingen, lokale samenwerkingsinitiatieven, zoals bijvoorbeeld het project 'Tussen Hemel en Aarde' in Deventer en de vele spontane acties voor het behoud van kerken en kloosters voor de toekomst van Nederland. Het getuigt van initiatief, verbeeldingskracht, vastberadenheid en geloof om de energie op nationale schaal te bundelen. Het gaat ook om iets belangrijks en groots.

Er is al veel veranderd sinds de nijpende situatie rond kerkgebouwen en kloosters aan het licht kwam. Het jaar van het Religieus Cultureel Erfgoed in 2008 vormde misschien een kantelpunt. Dat luidde naar mijn mening een nieuwe fase in van het denken over de toekomst van kerkgebouwen en kloosters. De term 'religieus cultureel erfgoed' speelde daarbij een belangrijke rol: een nieuwe, verfrissende term. Daarmee is er iets wezenlijks veranderd.

Gezamenlijke verantwoordelijkheid = gezamenlijk belang

De term religieus cultureel erfgoed vormt de sleutel voor het definiëren van een gezamenlijke verantwoordelijkheid van kerken en van de overheid en de samenleving.

Het gaat dus niet alleen om de verantwoordelijkheid van kerken voor gebouwen die voor de eredienst in gebruik zijn, van de overheid voor een selecte categorie grote nationale monumenten of die van een handjevol buurtbewoners wanneer het gaat om het in stand houden van een overtuigend kerkgebouw in de wijk dat op de nominatie staat voor sloop.

Een gezamenlijke verantwoordelijkheid voert tot samenwerking en samenwerking is op termijn alleen succesvol wanneer de uiteenlopende partijen daarbij belang hebben. Gezamenlijke verantwoordelijkheid betekent dus gezamenlijk belang. Dat belang moeten wij dus duidelijk proberen te definiëren. Anders

gezegd: wij kunnen niet alleen redeneren vanuit het eigen belang van de kerk. Het moet helder zijn dat er een daarbovenuit stijgend belang gemeend is met behoud van kerkgebouwen. De belangen van de kerken, over-

... de term religieus cultureel erfgoed vormt de sleutel voor het definiëren van een gezamenlijke verantwoordelijkheid van kerken, overheid en de samenleving...

heid en samenleving hoeven niet identiek te zijn: kerken en overheid definiëren de belangen voor de instandhouding van kerkgebouwen ieder vanuit het eigen perspectief en vanuit de eigen missie. Dit betekent dat de kerken een 'eigen' lijstje van belangen zullen hebben en de overheid en samenleving ook. Die belangen kunnen goed bij elkaar worden gebracht in een gezamenlijk belang van behoud van een kerkgebouw.

Eerst de kerk

Vanuit de kerk bezien, kan het gaan om het belang van:

- het houden van een kerkdienst;
- het beschikken over een (kerk) gebouw voor de kerkelijke gemeente;
- de presentie van de kerk in de samenleving uitgedrukt door de aanwezigheid van het kerkgebouw; en,
- het creëren van een lage drempel waardoor mensen gemakkelijker het kerkgebouw zullen betreden.

Dan de overheid

Is betrokkenheid van de overheid iets nieuws? Neen. Als wij terugkijken naar zo'n twee eeuwen geschiedenis van de verhouding tussen kerk en staat, dan zien wij dat de overheid al die tijd betrokken is geweest bij kerkgebouwen. Die betrokkenheid heeft in de loop van de tijd verschillende vormen gekend. Duidelijk is wel dat de manier waarop de overheid vroeger betrok-

ken was bij de kerkgebouwen, niet zonder meer de manier zal zijn voor toekomstige betrokkenheid van de overheid bij kerkgebouwen. Bijzondere omstandigheden brachten de overheid tot ondersteuning van de bouw van kerken. Nu is dat vooral monumentenzorg; maar klassieke monumentenzorg is een te beperkte invalshoek om naar de toekomst van kerkgebouwen te kijken en een te beperkte invalshoek om de rol van de overheid te karakteriseren.

Vanuit de overheid bezien zou gedacht kunnen worden aan belangen als:

- het in stand houden van een 'landschap' (het is ondenkbaar dat in de 'skyline' van Nederlandse dorpen en steden geen kerktorens voorkomen);
- de planologische en stedenbouwkundige structuur van dorpen en steden;
- de kwaliteit van de fysieke leefomgeving;
- het 'aanzien' van Nederland;
- de 'zichtbare' geschiedenis van Nederland (monumentenzorg);
- de Nederlandse identiteit;
- sociale samenhang;
- het toerisme;
- het welzijn van de burgers en de kwaliteit van de samenleving;
- toekomstige generaties.

Gemakshalve spreek ik over 'de' overheid: het gaat om alle lagen van de overheid, dus rijksoverheid, provincie en burgerlijke gemeenten. En zelfs om Europa!

En de samenleving

Het plaatje is niet af met alleen de kerken en de overheid. Wij kunnen ook voor de samenleving de waarden proberen te definiëren die een kerkgebouw vertegenwoordigt. Die waarden vormen tegelijkertijd de belangen die de samenleving heeft bij het behoud van het kerkgebouw.

Ik denk aan de volgende waarden c.q. belangen die ik kortheidshalve met trefwoorden noem:

- 'anders' geloven (van betrokkenheid bij de kerk of het kerkgebouw kan sprake zijn zonder actief kerklidmaatschap);
- het houden van bijeenkomsten of vieringen buiten strikt kerkelijk verband (soms worden

De Sint Janskathedraal te 's-Hertogenbosch enkele jaren geleden in restauratie

kerkgebouwen voor dit doel beschikbaar gesteld; het kan ook een stap vormen om mensen weer dichterbij de kerk te brengen);

- momenten van ontmoeting;
- bezinning en stilte;
- rituelen (zoals het aansteken van een kaarsje);
- behoud van het karakter van de buurt;
- sociale samenhang;
- cultuur;
- toerisme, recreatie, economie;
- familieherinneringen en emotionele binding;
- identiteit;
- kunst.

Wanneer het voortbestaan van het gebouw ineens op het spel komt te staan, dan blijkt veelal dat het een belangrijke waarde vertegenwoordigt ook voor niet-kerkelijke omwonende buurtbewoners. Hier en daar is de term 'visueel eigendom' al ingeburgerd geraakt.

Het is jammer dat het gevoel van betrokkenheid bij een kerkgebouw door de samenleving alleen wordt aangesproken op het moment dat een kerkgebouw gaat verdwijnen – met alle problemen van dien. Het is daarom belangrijk om die (latente) betrokkenheid een positieve vorm te geven. Voor de kerken ligt hier dan

ook één van de grote uitdagingen: de samenleving in haar geheel (de buurt, de wijk, de straat, maar ook bedrijven [middenstand]) bij het voortbestaan van een kerkgebouw te betrekken.

Rolverdeling

Tussen kerkelijke belangen en belangen van de overheid is een zekere overlap. Dat is ook het geval bij de belangen van de kerken en die van de samenleving; en van de samenleving en de overheid. Dat is begrijpelijk en goed. Het overzicht kan uiteraard verder genuanceerd en uitgebreid worden. Mij gaat het vooral om het idee dat wij gezamenlijke verantwoordelijkheden in termen van gezamenlijke belangen kunnen en moeten vertalen. Daarbij is het cruciaal om letterlijk zichtbaar te maken dat kerkgebouwen bredere functies hebben dan alleen het verschaffen van de plaats voor de zondagse kerkdienst.

Op basis van gezamenlijke belangen kunnen wij dus gezamenlijke verantwoordelijkheden toedichten aan kerk, overheid en samenleving bij de instandhouding van een kerkgebouw. Vervolgens moeten wij komen tot een rolverdeling. Daarbij moeten wij differentiëren. Het is immers niet zo dat in alle gevallen

(lees: ten aanzien van ieder afzonderlijk kerkgebouw) het belang van de kerkelijke gemeenschap, de overheid en de samenleving even groot is. Zo kan in het ene geval de kerk een cruciaal belang hebben bij het behoud van het gebouw omdat het een gebouw van een vitale kerkelijke gemeente is. Het kan tegelijkertijd een monumentaal gebouw zijn. De samenwerking kerk – overheid staat dan op de voorgrond.

In het andere geval kan bijvoorbeeld de 'lijn' kerk–samenleving sterker zijn, bijvoorbeeld wanneer een gebouw ergens in een wijk een belangrijke kerkelijke functie vervult en tegelijkertijd een meer algemene centrumfunctie heeft, terwijl het gebouw als zodanig of de ligging ervan nauwelijks bijzondere waarde voor de overheid vertegenwoordigt. Het kan ook zo zijn dat de kerk juist minder concreet belang heeft bij de instandhouding van het gebouw voor de eredienst, bijvoorbeeld bij een kerkgebouw in een ontvolkte binnenstad, die wel voor de overheid en de samenleving een belangrijke waarde heeft. Ten aanzien van elk gebouw zou men zo kunnen aangeven welke mate van de belang ieder van de drie partijen hebben bij het voortbestaan ervan. Op basis daarvan kan een plan gemaakt

worden om daaraan meer handen en voeten te geven.

Praktische uitwerking

De constatering dat kerken, overheid en samenleving partners (kunnen) zijn bij de instandhouding van een gebouw heeft wel consequenties. Voor een geslaagde samenwerking gelden randvoorwaarden. Samenwerking moet gebaseerd zijn op vertrouwen en respect voor elkaars eigenheden en legitieme wensen. In concrete gevallen lopen belangen soms niet parallel en zij kunnen zelfs botsen. Zo zal voorkomen moeten worden dat kerken die met een niet-exploiteerbaar kerkgebouw zitten ineens worden overvallen door een gemeentelijke monumentenstatus die plotseling op het gebouw wordt gelegd. Daarvan zijn zowel in de protestantse als katholieke kerk de nodige voorbeelden te geven. Het gebouw daalt daarmee meteen drastisch in waarde en wordt nagenoeg onverkoopbaar. Dat terwijl de exploitatielasten van het gebouw niet zijn op te brengen.

Bij het nadenken over de toekomst van het kerkgebouw rijst de vraag hoe ver men moet gaan om het gebouw voor andere functies beschikbaar te stellen. Het is wezenlijk te zoeken naar (neven)functies die passen bij de aard van het kerkgebouw. In sommige gevallen zal het onontkoombaar zijn om niet alleen naar nevenfuncties maar ook naar herbestemmingen te kijken. Daarbij zijn allerlei obstakels te overwinnen. In elk geval verdient daarbij de authentieke kerkelijke functie respect. Danshallen en supermarkten passen daarin naar mijn stellige overtuiging niet. In elk geval hebben verschillende kerkelijke tradities uiteenlopende overtuigingen over wat waardig hergebruik is. Kerken moeten daarin gerespecteerd worden en hierin niet tegen elkaar worden uitgespeeld.

De samenwerking stelt niet alleen eisen aan overheid en samenleving. Samenwerking dwingt ook kerken om creatief na te denken over verruiming van gebruiksmogelijkheden. Het kan natuurlijk niet zo zijn dat een kerkgebouw alleen maar open is voor de zondagse kerkdienst met een half uurtje daarvoor en een

half uurtje daarna. Het kerkgebouw zal een bredere publieke functie moeten krijgen. In het Jaar van het Religieus Cultureel Erfgoed zijn al interessante initiatieven ontwikkeld voor bredere openstelling. Het vroegere en alom zeer gewaardeerde NRCV-programma 'Kerkenpad' was trouwens daarvan al een voorloper!

Kerken zullen niet alleen welwillend, maar zelfs actief een rol kunnen of moeten spelen bij het vinden van bredere bestemmingen. Dat de authentieke functie respect verdient, is echter geen onevenredige eis van de kerk. De instandhouding van religieus cultureel erfgoed is uiteindelijk niet alleen maar om de (aparte rangschikking van een paar) stenen. Het gaat niet alleen om de uitwendige kant. Als wij religieus cultureel erfgoed voor de toekomst willen bewaren, dan is dat om het religieus cultureel erfgoed. Wanneer van een bestemming sprake is die de oorspronkelijke functie geweld aandoet, zou de ultieme reden voor het behoud van het gebouw wegvallen. Op basis van deze uitgangspunten moet het mogelijk zijn met overheid en samenleving gezamenlijk de samenwerking aan te gaan.

... samenwerking dwingt kerken creatief na te denken over verruiming van gebruiksmogelijkheden...

Hoe nu verder?

De lancering van de Agenda vandaag is een mooi startpunt. Het is zaak vast te houden aan het momentum dat hierdoor wordt gecreëerd. De uitvoering van de Agenda vergt een lange adem. De instandhouding van kerkgebouwen en kloosters is een zaak van doorlopende zorg en aandacht. Gebouwen zijn lange termijnprojecten. Het behoud daarvan is dat ook. Met het oog op die lange termijn en het draagvlak dat nodig is bij de uiteenlopende partijen is het van belang in een vroeg stadium en eigenlijk doorlopend contacten te onderhouden met de buurt en de overheid (landelijk, provinciaal en gemeentelijk), inzicht krijgen in elkaars

posities, wensen en zorgen.

Verder is een correcte inventarisatie nodig van kerkgebouwen door de kerken voor de gebouwen die zij voor de toekomst in stand willen houden. Het is niet alleen van belang om te weten wat de bouwkundige staat is, wat de kosten ervan behelzen en wat de demografische vooruitzichten zijn. Het is van even groot belang dat elk van die gebouwen 'gepositioneerd' worden in termen van de belangen die de kerk zelf, de overheid en de samenleving met de instandhouding ervan hebben. Op basis hiervan kan immers een concreet plan voor samenwerking ontwikkeld worden. En als dat onvermijdelijk is: verantwoorde sloop.

Voorts is het van belang om informatie uit te wisselen. Het is natuurlijk fantastisch om de nieuwe ideeën die u ontwikkelt met elkaar te delen en te laten zien in welke constellatie bepaalde ideeën ook praktisch uitvoerbaar zijn. Ook knelpunten in regelgeving moeten opgespoord, gedeeld en liefst snel verholpen worden.

Tot slot is natuurlijk ook nodig: een bredere maatschappelijke bewustwording. Het zou mij niet verbazen, wanneer de samenwerkingspartners bij de Agenda Toekomst Kerkgebouwen een bijdrage leveren aan een maatschappelijke vernieuwing en daarmee ook van een echte religieuze vernieuwing. Ik wens u alle succes toe met dit geweldige initiatief, zo besloot professor Van Bijsterveld haar inleiding.

Meervoudig gebruik van de Grote Kerk Epe

Tijdens het VKB-Congres van april 2014 vond de uitreiking plaats van de Marsh-Mercer Award die in 2013 is ingesteld om voorbeeldige gemeentelijke projecten te onderscheiden. De uitreiking gebeurde door de vice-voorzitter van de VKB, drs. C. de Raadt, die tevens voorzitter van de jury was. Uit de eerste beoordeling door de jury van de inzendingen waren er vier projecten naar voren gekomen die hoog scoorden. Na verdere bestudering bleven er twee projecten over, de genomineerden, die op alle criteria hoog scoorden. Dat waren de projecten van de hervormde gemeenten Epe en Streefkerk. Uiteindelijk kwam Streefkerk als eerste uit de bus en kreeg de Marsh-Mercer Award uitgereikt.

Hieronder nog een toelichting op het project van de tweede genomineerde. De voorzitter van het college van kerkrentmeesters van de hervormde gemeente Epe, ing. D.A.J. Bruil, zet uiteen waarom de Grote of St. Maartenskerk van Epe zo geschikt is voor meervoudig gebruik. De heer Bruil: "Aansluitend en deels parallel heeft naast de

Opstelling met geopend koorhek

restauratie een herinrichting van de kerk plaatsgevonden. Aan de functie van de kerk ten behoeve van de erediensten is prioriteit gegeven. Aan de volgende aspecten is aandacht besteed: begaanbaarheid, klimaat/verlichting/geluid, toilet accommodatie, keukenuitrusting, berging en vergaderruimte.

Begaanbaarheid

Door verlaging van het koorgedeelte tot aan de hoogte van de vloer van het schip zijn de banken en het

kerkmeubilair zonder handicap verplaatsbaar. Het koorhek is draaibaar gemaakt waardoor de kerk- en koorruimte bij zang/muziek uitvoeringen geen visuele afscheiding heeft. Tijdens het vervangen van het stucwerk in het koor is een ophangrail aangebracht voor het ophangen van schilderijen en tekeningen tijdens exposities. Ook de bijzetstoelen kunnen op elke gewenste plek worden neergezet. Door aanpassing van het straatwerk aan de hoogte van het koor door de

Ingang met aangepaste bestrating

Vergaderruimte met achter het glas de kerkruijme

gemeente Epe is vanaf de Hoofdstraat voor iedereen - ook met hulpmiddelen - de kerk bereikbaar.

Gelijktijdig met de verlaging van het koorgedeelte zijn hier een vloerverwarming en een ringleiding aangebracht. Hierdoor is nu de totale ruimte van de kerk verwarmd en treden geen koude luchtstromingen in delen van het interieur op. Bij alle ingangen naar de kerk zijn tochtsluizen aangebracht. De oorspronkelijke verlichting vanuit de gewelven is vervangen door armaturen die op de kroonlijsten van de pilaren zijn aangebracht. Een deel van deze armaturen verlicht de gewelven en de overige zijn naar beneden gericht voor verlichting van koor en schip van de kerk.

In de zijbeuken zijn de armaturen gericht op de nissen ten behoeve van exposities. Bovendien kan de lichtsterkte naar beneden gericht worden aangepast. Het geheel geeft een vriendelijke uitstraling. De geluidapparatuur is uitgebreid en in compartimenten verdeeld. Verlichting en geluid worden vanaf een bedieningspaneel geregeld.

Aan weerszijden bij de toreningang aan de Beekstraat zijn toiletten aangebracht. Het zijn twee dames-toiletten, een heren-, en een invalidentoilet dat is gecombineerd met een urinoir. De toiletten zijn onder de bogen van de toren aangebracht.

Keukenuitrusting

Naast de toren op de begane grond is een keuken ten behoeve van catering/afzetten van servies/werkruimte aangebracht. In deze keuken en ernaast is professionele apparatuur voor wassen, koeling aangebracht. Tegenover deze keuken is een koffie keuken met de benodigde koffiezet- en warmwatervoorziening. Aansluitend is er een kast waarop de bladen met kopjes en schotels voor direct gebruik worden ingeschoven.

In de toren is een deel van het gewelf doorbroken ten behoeve van een goederenlift. Deze lift kan de derde en vierde verdieping van de toren vanaf de begane grond bereiken. De geleide stangen van de lift zijn gecombineerd met de

Overzicht financiering

A. Restauratie

- Rijkssubsidie 65 procent	€ 227.500
- Gemeente Epe 10 pct.	€ 35.000
- Stichting Toren en Kerk	€ 87.500

B Herinrichting kerk

- Provincie Gelderland	€ 268.500
- Gemeente Epe	€ 40.000
- Solidariteitskas Protestantse Kerk	€ 60.000
- Stichting EGW	€ 30.000
- Pleinmarkt	€ 25.000
- Actie gemeenteleden	€ 25.000
- Prins Bernhard Cultuurfonds	€ 18.000
- Ds. Prinsstichting	€ 10.000
- Hendrik Mullerfonds	€ 10.000
- Bedrijfsleven en inwoners Epe	€ 7.000
- Benefietconcerten	€ 6.000
- Stichting Toren en Kerk	€ 23.500
- Eigen middelen uit onderhoudsfonds	€ 120.000
- Reservering 2013 en 2014	€ 20.000
- Uit legaat	€ 112.000

Podium in gebruik onder het orgel

tochtsluis. De interieur onderdelen welke niet worden gebruikt staan op verrijdbare pallets. Deze pallets worden in de goederenlift gereden en verplaatst naar de berging -etages in de toren. In de berging staan de goederen op deze pallets.

Aan weerszijden van de toren is een vrijstaande verdieping aangebracht ten behoeve van vergaderingen c.q. jeugdruimte. De verbinding met de buitenmuren bestaat uit beloopbaar glas. Ten behoeve van de veiligheid is de toren doorbroken, zodat de ruimtes op etagehoogte bereikbaar

zijn. Ten behoeve van akoestiek, geluid en zonwering heeft elke verdieping verrijdbare wanden", aldus de toelichting van de heer Bruil.

Financiering

De totale restauratiekosten bedroegen € 350.000 en de kosten van de herinrichting van de kerk beliepen € 775.000, waardoor de totale kosten van dit project op € 1.625.350 kwamen.

Voor de financiering wordt verwezen naar bovenstaand overzicht.

■ **VKB – Marsh / Mercer Award 2015: Succesvolle voorbeelden voor het organiseren van vrijwilligerswerk in de gemeente**

Heeft u een goed voorbeeld voor het organiseren van vrijwilligerswerk binnen uw gemeente? En kunnen andere gemeenten hiervan leren? Dan komt u waarschijnlijk in aanmerking voor de VKB – Marsh / Mercer Award 2015 en maakt u dus kans op de hoofdprijs van maar liefst € 5.000! Daarnaast zijn er nog twee andere geldprijzen beschikbaar gesteld, namelijk een tweede prijs van € 2.500 en een derde prijs van € 1.000.

In de inleiding van ds. Van der Spoel op het VKB-congres 2014 werd er nadrukkelijk op gewezen hoe belangrijk ze zijn, de vrijwilligers! "Het zijn de mensen die het doen", aldus ds. Van der Spoel. Dit geldt zeker voor de kerk. Daarom is een goede organisatie en een juiste begeleiding hiervan erg belangrijk. Hoe gaan anderen gemeenten hier mee om en wat zijn de succesfactoren? Is er binnen uw gemeenten een project op het gebied van vrijwilligers, dat als voorbeeld kan dienen voor een andere gemeente? Is er bijvoorbeeld een speciale manier waarop de vrijwilligers worden gemotiveerd?

Ds. Van der Spoel noemde als voorbeeld het opzetten van een mentorcathese. Voor de vrijwilligers is dit een intensieve taak waarbij ze iedere week verwacht werden, waarvoor ze zich goed moesten voorbereiden en waarbij regelmatig werd vergaderd om getraind te worden of om te overleggen. Daarnaast zat er ook een pastorale kant aan het verhaal, want de jongeren mochten de mentor altijd benaderen als er iets was waarover ze wilden praten of waarbij ze hulp nodig hadden. De verwachting was dat het moeilijk zou zijn om voor deze taak vrijwilligers te vinden, maar het tegendeel bleek waar. De potentiële mentoren stonden in de rij! De reden hiervoor heeft hij samengevat in drie cruciale voorwaarden die nodig zijn om mensen met een taak in de gemeente gemotiveerd te houden, namelijk richting (visie), ruimte en aandacht.

Deel dus nu uw succesvolle project met andere gemeenten en maak kans op één van de drie prijzen.

Het deelnameformulier wordt u per post toegezonden en zal binnenkort ook beschikbaar zijn via de website www.kerkrentmeester.nl.

U kunt het deelnameformulier opsturen tot 1 maart 2015.

speciale vaardigheden, kennis of talenten beschikbaar stellen voor de regio of het land.

Het bellen van predikanten om het jaarlijkse preekrooster rond te krijgen is vaak een megaklus voor preekvoorziens. Temeer daar ze altijd goed op tijd moeten beginnen met rondbellen. Sommige predikanten weigeren echter lang van tevoren preekbeurten aan te nemen. Veel predikanten hebben echter ook een vaste kern van gemeenten waar ze een keer per jaar heen gaan voor het een zondagse eredienst, aldus het bericht.

■ **Toren Oude Kerk Zeist opgeknapt**

De toren van de Oude Kerk in Zeist is opgeknapt. Sinds april stond de toren, die toebehoort aan de burgerlijke gemeente Zeist, in de steigers. Niet alleen is het stucwerk vernieuwd en slecht houtwerk vervangen, ook zijn acht pinakels weer aangebracht op de natuurstenen steunberen. Deze waren in de jaren vijftig van de vorige eeuw verwijderd. Verder is de toren opnieuw beschilderd en is de luidklok gereviseerd.

■ **Preekbeurtenzoeker: online preekbeurten regelen**

De Protestantse Kerk in Nederland heeft een onlineservice gelanceerd waarmee gemeenten op zoek kunnen gaan naar beschikbare voorgangers voor preekbeurten, speciale vieringen of andere gelegenheden, zo meldt het Friesch Dagblad van 10 oktober 2014. De zogeheten Preekbeurtenzoeker is vooral gemaakt voor preekbeurtenregelaars. Zij kunnen zoeken op datum, en daarna verfijnen op reisafstand, functie (predikant, kerkelijk werker, proponent, overig

met preekconsent) of kleur (confessioneel, luthers, oecumenisch enzovoort). Vervolgens verschijnt er een 'visitekaartje', waarin de voorganger zich voorstelt. Via een contactformulier kunnen preekbeurtenregelaars contact opnemen met de gekozen voorganger.

Via het extranet van de Protestantse Kerk in Nederland kunnen predikanten, kerkelijk werkers, proponenten en overige personen met preekconsent zich aanmelden bij de Preekbeurtenzoeker. Zij kunnen laten weten wanneer, waar en hoe zij beschikbaar zijn voor preekbeurten. Bovendien kunnen zij zo hun

Wim A.B.

De VKB heeft een nieuwe website. Met de software van onze oude website konden wij niet meer verder werken, en met onze nieuwe website kunnen de doelstellingen van de vereniging beter ondersteund worden. De VKB website is nog niet af. Vertrouwde onderwerpen uit de oude website hebben een andere plaats gekregen of moeten nog een plekje krijgen. Op de site zelf, onder het thema "over onze nieuwe website" houden we u op de hoogte van de ontwikkelingen.

Het idee en de opbouw

De website is de verzamelaarsplaats voor informatie en nieuws. De eerste pagina geeft een overzicht over wat u op onze website kunt vinden. De eerste pagina is eigenlijk het vertrekpunt naar alle andere onderwerpen.

Het belangrijkste nieuws in een lichtkrant

De belangrijkste en actuele onderwerpen ziet u in de lichtkrant, bovenaan de pagina. Door op een bericht van de lichtkrant te klikken komt u op een vervolgpagina of op een andere website waar u meer informatie over het onderwerp vindt. Klikt u op het uiteinde van een bericht dan staat de lichtkrant stil en kunt u in uw eigen tempo door de onderwerpen 'klikken'.

De menubalk voor de vaste onderwerpen

De menubalk is de "ruggengraat" van de website. U ziet er de vertrouwde indeling in 'Gebouwen', 'Geld', 'Mensen' en 'Organisatie'. Onder deze knoppen treft u alle relevante informatie aan om het beheerwerk zo goed mogelijk uit te voeren, mét de daarbij behorende downloads (formulieren, modellen etc.) en doorlinks naar andere websites. Deze menubalk is op alle andere pagina's zichtbaar.

De nieuwe aanpak maakt het veel gemakkelijker om informatie te vernieuwen en uit te breiden. En wanneer er iets nieuws wordt opgenomen wat we aan iedereen willen vertellen maken we een bericht aan in de lichtkrant waarop u kunt klikken.

De thema's voor informatie over een specifiek onderwerp

In een thema kunnen we informatie over één specifiek onderwerp geordend en overzichtelijk weergeven. Thema's zijn vaak verbonden met belangrijke gebeurtenissen zoals een congres of een belangrijke gebeurtenis. Informatie over de nieuwe website is zo'n onderwerp. Het bundelen van de informatie over 'Kansen voor Kerken' is een ander voorbeeld. Soms heeft een thema een meer blijvend karakter. Het blad Kerkbeheer wordt een vast thema waar actuele zaken en het archief van Kerkbeheer zijn te vinden. U kunt hier door de uitgaven bladeren en ook delen ervan opslaan op uw eigen computer.

De nieuwsitems

In samenhang met de uitgebreide publicaties in Kerkbeheer worden berichten opgesteld die in het kort weergegeven wat er leeft in de vereniging of in onze kerken. Op de voorpagina ziet u de drie meest recente publicaties. Door te klikken op [meer informatie] komt u op de algemene nieuwspagina waar alle berichten staan.

En wat nog meer?

Door in te loggen krijgt u toegang tot de webshop van de vereniging. Deze webshop is geheel vernieuwd en zal in de nabije toekomst ook mogelijkheden geven voor het downloaden van documenten en boeken. Inloggen is nodig om te herkennen wie u bent en welke diensten en producten verbonden zijn met uw

lidmaatschap. Wij herkennen u natuurlijk aan uw naam. Ons systeem herkent u aan uw e-mail adres. Uw e-mail is echt uniek en zo weten wij altijd wie, wie is. Ook wanneer u nooit met e-mail werkt zullen we in overleg met u een e-mail adres aan uw naam toevoegen. Naast deze website beheert de VKB de website "Kerkbalans" en "Kerkmarkt". Uw inloggegevens van de VKB zijn ook van toepassing op deze websites. Hebt u zelf vragen of suggesties? Geef dit bij voorkeur door per e-mail. Mocht u die niet hebben, onze medewerkers op het bureau staan u graag telefonisch "te woord".

De heer A.B. is projectleider website VKB

■ Sint Piterkerk Ureterp vernieuwd

De middeleeuwse Sint Piter in Ureterp heeft in de afgelopen maanden een metamorfose ondergaan, aldus het Friesch Dagblad van 12 september 2014. Na een half jaar van restauratie en vernieuwing hield de kerkelijke gemeente op 13 september open dag. De dertiende eeuwse kerk is eigendom van de hervormde gemeente Opsterland-Noord, die gevormd wordt door de dorpen Bakkeveen, Ureterp, Frieschepalen en Siegerswoude. Het vernieuwde interieur is erg stijlvol geworden. Een deel van de banken is door stoelen vervangen. De toiletten zijn vernieuwd en er is vergaderruimte met een keukentje bijgekomen. De kerk is weer helemaal aangepast aan de eisen van deze tijd. Exclusief het vernieuwde interieur kostte de restauratie zo'n € 150.000. Het geld is opgebracht door BRIM-subsidie, de opbrengst van de verkochte hervormde kerk in Bakkeveen en uit eigen middelen.

Klimaatbeheersing in monumentale kerken

Een spanningsveld tussen behaaglijkheid, behoud van monumentale waarden en energiegebruik

**Ir. Edgar Neuhaus &
ir. Marc Stappers**

In de afgelopen decennia is er veel wetenschappelijk onderzoek gedaan naar de effecten van het binnenklimaat op de instandhouding van het interieur in monumentale kerken. De resultaten hiervan vormen samen met de praktijkervaringen in vele kerken de basis bij de advisering over verbetering van het binnenklimaat. De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) werkt momenteel met medewerking van het ingenieursbureau Physitec aan een brochure waarin deze informatie gebundeld wordt. De brochure zal naar verwachting begin 2015 gepresenteerd zal worden.

Het klimaat en aantasting van het interieur

Naast het bieden van een aangenaam thermisch comfort voor aanwezigen, is het in stand houden van het monumentale interieur een belangrijke reden om het binnenklimaat te beheersen. In tegenstelling tot bij personen, speelt bij het behoud van het interieur niet de temperatuur maar hoofdzakelijk de relatieve vochtigheid een rol. De temperatuur heeft

namelijk een marginale invloed op de dimensionale verandering van hout. Door langdurig te hoge of te lage waarden maar vooral grote seizoensfluctuaties van de relatieve vochtigheid, kunnen het orgel en het interieur beschadigd raken.

De waarde van de relatieve vochtigheid is niet alleen afhankelijk van de hoeveelheid vocht in de lucht, maar is ook direct afhankelijk van de heersende temperatuur. Een langdurig te hoge relatieve vochtigheid leidt kan tot schimmelgroei leiden. Een ongunstig verwarmingssysteem of een onjuist stookgedrag kan gedurende een strenge vorstperiode er voor zorgen dat het tijdens het stookseizoen langdurig te droog is in de kerk en de fluctuaties te groot zijn, waardoor houten (orgel)onderdelen kunnen scheuren. Naast aantasting van historische waarden, kan het orgel in sommige gevallen zelfs onbespeelbaar worden. Temperatuurbeheersing speelt in kerken en kerkorgels zonder additionele bevochtiging daarom een belangrijke rol bij de beheersing van de relatieve vochtigheid. Daarnaast hebben ook andere typen schades aan het interieur, zoals

corrosie, aantasting door insecten of uitbloei van zouten, vaak een relatie met het binnenklimaat. Metaalcorrosie kan worden veroorzaakt door water, hoge luchtvochtigheid of luchtverontreinigingen en kan liturgische voorwerpen, orgelpijpen, glas-inlood en brugstaven aantasten.

Aantasting door insecten kan bijvoorbeeld worden veroorzaakt door houtborende kevers en kan voorwerpen als een monumentale preekstoel of de dakconstructie zwaar beschadigen. Uitbloei van zouten kan worden veroorzaakt door lekkage of grote schommelingen in relatieve luchtvochtigheid en kan monumentale wandschilderingen of pleisterwerk zwaar aantasten. Het klimaat in de kerk komt tot stand als gevolg van het binnentredende buitenklimaat, dat vervolgens wordt bedvloed door de gebouwmassa en in de winter door het aanwezige verwarmingssysteem. Enige kennis van het binnenklimaat, klimaatbeheersing en inzicht in potentiële schadeprocessen zijn voor een kerkbeheerder essentieel voor een juist behoud van het monumentale interieur.

Voorbeeld van aantasting van een monumentaal orgel door een onjuist binnenklimaat: de linker afbeelding toont een gescheurde windlade en de rechter afbeelding toont schimmelgroei op een houten orgelpijp

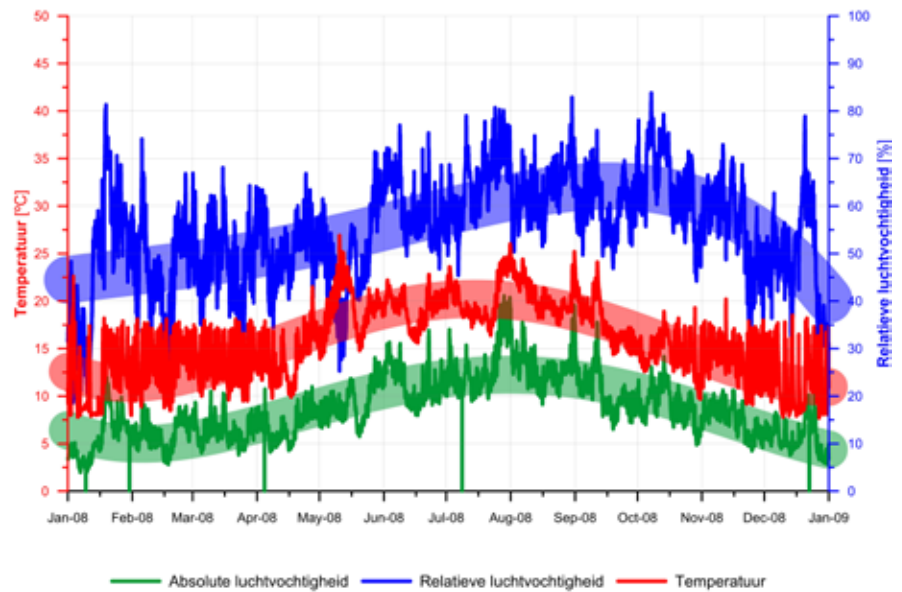
Het 'ideale' stookgedrag

De toenemende comforteis van de hedendaagse kerkganger heeft er de afgelopen decennia niet alleen voor gezorgd dat het energiegebruik van kerken drastisch is toegenomen. In veel gevallen zijn door het stookgedrag ook indirecte kosten een feit geworden, zoals restauratiekosten voor het interieur en het orgel. Aan het stookgedrag vaak veel misvattingen ten grondslag. In bepaalde kerken wordt de temperatuur in de winter bijvoorbeeld op minimaal 16°C gehouden, omdat dit ooit is geadviseerd voor het orgel. In andere kerken wordt zo traag mogelijk aangewarmd, omdat dit juist goed zou zijn voor het orgel. De resultaten van recent wetenschappelijk onderzoek

naar het mechanische gedrag van hout, maken het nu mogelijk om het risico op schades beter in te schatten dan voorheen. Door gebruik te maken van deze voortschrijdende inzichten en het stookgedrag hierop aan te passen, kan in veel gevallen veel energie bespaard worden, bij een beter behoud van het orgel en het interieur.

In de meeste gevallen is het allereerst zaak om de ondergrens qua temperatuur op te zoeken. De basistemperatuur dient in beginsel zo laag mogelijk gekozen te worden, doch hoog genoeg zodat de relatieve vochtigheid wanneer de kerk niet in gebruik is, niet te hoog wordt. Voor kerken met een lage gebruiks frequentie heeft het energetische voordelen een lage basistemperatuur te handhaven (<8°C). Een lage basistemperatuur kan bij luchtverwarming echter leiden tot een zeer lange aanwarmingstijd, doordat de koude ongedsoleerde constructie veel warmte absorbeert. Bij aanvang van een activiteit kan de luchttemperatuur dan wel op de gewenste waarde zijn, maar de constructie is nog relatief koud, waardoor koudeklachten en tochtverschijnselen kunnen optreden als gevolg van koudeval en lage oppervlaktetemperaturen. In kerken met een hoge gebruiksfrequentie (meerdere dagen achter elkaar) kan het voordelen hebben een hogere basistemperatuur te kiezen (12 -14°C), zodat de

Binnenklimaat in een verwarmde kerk in Nederland

Het typische jaarlijkse binnenklimaat in een middels luchtverwarming verwarmde Nederlandse kerk

constructie tussen de activiteit niet te veel afkoelt. De ideale basis- en gebruikstemperatuur verschilt per kerk en zal proefondervindelijk vastgesteld moeten worden. De bouwkundige eigenschappen van de kerk, het type verwarmingssysteem en de aard van de activiteit hebben hier een grote invloed op. Zo zal in een kerk waar in de winter een boekenbeurs georganiseerd wordt een andere temperatuur als behaaglijk ervaren worden dan het geval is in een kerk waar een orgelconcert gehouden wordt. Tijdens een activiteit is het vaak slechts zoveel te verwarmen als strikt noodzakelijk is om de juiste mate van comfort te bieden.

Maatregelen om het klimaat te verbeteren

Om het klimaat te kunnen verbeteren, heeft het voordelen om het binnenklimaat eerst inzichtelijk te maken middels metingen naar temperatuur en relatieve vochtigheid, op meerdere posities in de kerk. Logische meetposities zijn bijvoorbeeld in het verblijfsgebied, in het orgel, onder het gewelf en bij luchtverwarming in het inblaasrooster. In het ideale geval wordt minimaal een jaar gemeten, om het klimaat gedurende alle seizoenen inzichtelijk te maken. Hoewel het woord klimaatbeheersing doet denken aan een energiegebruikende machinerie, dragen ook eenvoudige beheersmaatregelen bij

aan een juist binnenklimaat en energiebesparing. Enkele voorbeelden hiervan zijn:

- een juist "deurbeleid": openstaande deuren in de winter zoveel mogelijk vermijden, een vrijwilliger aan de deur tijdens koude winterse dagen, etc.;
- het na elkaar plannen van activiteiten, zodat de kerk niet eerst weer afkoelt en opnieuw opgewarmd hoeft te worden;
- het instellen van het verwarmingssysteem door een kundig persoon die ook rekening houdt met het buitenklimaat van de afgelopen dagen en de weersvoorspelling. Tijdens perioden met vorst, kan de relatieve vochtigheid in de kerk langdurig ongunstig lage waarden bereiken (<35%RV). Maatregelen als het verlagen van de gebruikstemperatuur van bijvoorbeeld 18°C naar 17°C, hebben dan een positief effect op de waarde van de relatieve vochtigheid.

Ook bouwkundige maatregelen, waarvan sommige vergunningsplichtig kunnen zijn, kunnen effectief bijdragen, zoals:

- het afdichten van kieren rond deuren;
- het tijdig repareren van kapotte ruitjes;
- het gebruik van voorzetbeglazing of tijdelijke binnenzetbeglazing in de winter;
- het gebruik maken van een goed doordacht tochtportaal;

- het dichten van overmatige kieren in een houten gewelf of het aanbrengen van gewelfisolatie.

Als deze zaken bestudeerd en waar mogelijk verbeterd zijn, is het belangrijk om het verwarmingssysteem onder de loep te nemen:

- Wat is het bouwjaar, de bedrijfszekerheid en het huidige energiegebruik van het systeem?
- Is het huidige systeem het meest logische systeem in relatie tot het gebruik en eigenschappen van de kerk?
- Zorgt het huidige systeem voor de gewenste mate van het thermische en akoestische comfort?
- Zorgt het systeem voor een ongunstige relatieve vochtigheid gedurende het stookseizoen?
- Is het systeem met specifieke ingrepen te optimaliseren of dient het gehele systeem vervangen te worden?

In veel gevallen zorgt een optimaal verwarmingssysteem voor een verbeterd behoud van het monumentale interieur en orgel.

De brochure

Op basis van de ervaringen en onderzoeksresultaten in vele Nederlandse kerken en met name ook op basis van recent wetenschappelijk onderzoek, wordt momenteel een brochure samengesteld. In de brochure worden zaken zoals thermisch comfort, het binnenklimaat ten behoeve van het behoud van het interieur en de klimatologische invloed op de bespeelbaarheid en het behoud van het orgel nader toegelicht. Daarnaast wordt een overzicht gegeven van gangbare verwarmingssystemen en worden mogelijke energiebesparende maatregelen gepresenteerd. De brochure zal naar verwachting begin 2015 te downloaden zijn via de website van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Nadere informatie: website Physitec: www.physitec.nl.

De heer Neuhaus is klimaatadviseur bij het ingenieursbureau Physitec en de heer Stappers is als specialist bouwfysica verbonden aan de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

Johannes de Doperkerk van Vorchten

■ Hervormde kerk van Vorchten meer dan 1100 jaar oud

De Hervormde kerk van Vorchten is een één-beukige dorpskerk, bestaande uit een waarschijnlijk 13e eeuws schip dat in de 19de eeuw verbouwd werd, met een driezijdig gesloten hoger opgetrokken koor. Het koor is laatgotisch en heeft kruisribgewelven. Het is gedeeltelijk met tufsteen bekleed. In de kerk staat een renaissance preekstoel uit 1630.

De toren werd omstreeks 1200 gebouwd en is bekleed met tufsteen. De toren en de smalle zijruimte aan weerszijden vormen samen een zgn. gereduceerd westwerk. In de toren hangt een luidklok uit 1641, gegoten door Hendryck ter Horst uit Deventer.

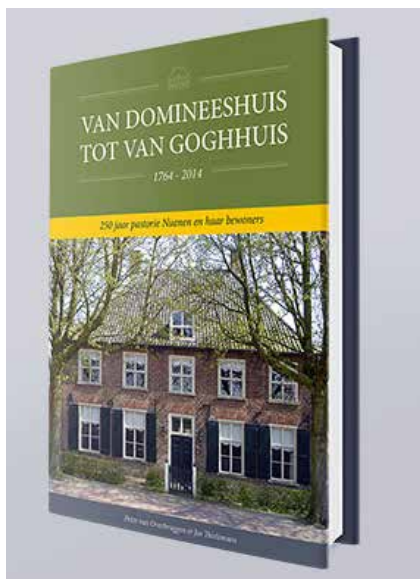
Het oudste gedeelte van het kerkje stamt van vóór het jaar 900 en is van tufsteen gemaakt, dus nog niet van baksteen. Ook staat het op een terp (dat zal Friezen vertrouwd in de oren klinken) en dateert het dus van vóór de bedijking. Dit is dus een meer dan elfhonderd jaren oude, nog bestaande en functionerende kerk in Nederland.

Zoals overal in ons land verzezen de oudste kerkjes veelal op plaatsen waar voorheen een gewijde bron en/of een heidense offerplaats of zelfs een tempel(tje) was geweest. Voor wie in leylijnen (energiebenen op het aardoppervlak) gelooft: zulke

oude magische offerplaatsen of heiligdommen bevonden zich altijd op zulke leylijnen, of nog beter: op de kruising van verschillende leylijnen.

Tot ongeveer 1350 werden zelfs nieuwe christelijke kerken nagenoeg altijd op leylijnen gebouwd, en wel zo dat het altaar op het belangrijkste energiecentrum stond. De kerk werd opgetrokken rondom dit centrum en aan weerszijden van een hoofdleylijn. Ook de kerk van Vorchten ligt precies op zo'n leylijn en zal dus vanouds wel magische betekenis gehad hebben.

Van domineeshuis tot Van Goghuis 1764-2014

Dr. J.D.Th. Wassenaar

Er zijn heel wat bijzondere pastorieën in ons land. Zie daarvoor het door dr. L.A. Sniijders geschreven boek *Over oude pastorieën en pastores*. Verhalen en afbeeldingen van oude hervormde pastorieën en hun bewoners, dat in 2004 bij Walburg Pers in Zutphen verscheen. Een unieke predikantswoning is die van de protestantse gemeente te Nuenen, waarover enkele maanden geleden een monografie op de markt gebracht werd: *Van domineeshuis tot Van Goghuis*. Aanleiding tot de publicatie: het 250-jarig bestaan van het pand.

Van domineeshuis tot Van Goghuis is geschreven door Peter van Overbruggen, neerlandicus en redacteur, en Jos Thielemans, bouwkundige en architect. In het eerste hoofdstuk van het boek vertellen ze over de situatie in Brabant na de Vrede van Münster in 1648 en over de organisatie van de 'protestantse' kerk sindsdien. Een boeiend stuk regionale kerkgeschiedenis!

Daarna stellen de auteurs de bouw- en restauratiegeschiedenis van de pastorie aan de orde. Vervolgens geven ze inzicht in de ontwikkeling van het kerkelijke leven in Nuenen, niet alleen van het protestantse, maar ook van het rooms-katholieke. Dat doen ze onder meer op basis van opmerkelijke historische schriftelijke getuigenissen van beide zijden. Het

eerste hoofdstuk sluiten ze af met een paragraaf over de betekenis van de Maatschappij van Welstand voor de Nuenense protestantse gemeenschap.

De hoofdstukken 2 tot en 6 gaan over de bewoners van de pastorie, beter gezegd: van de beide pastorieën. Want naast de 250-jarige pastorie is er nog een andere predikantswoning in gebruik geweest. Hier en daar is de beschrijving wel erg gedetailleerd. De lezer zal dan wel eens de neiging krijgen niet verder te lezen, maar door te bladeren.

Hoofdstuk 7 gaat over de pastorie-tuin, hoofdstuk 9 over de omgeving van de pastorie. Het interessantst is wel het achtste hoofdstuk: over kunstenaars in de pastorie. Niet alleen Vincent van Gogh, maar ook Nico Eekman en Henri van der Waals. 'Vincent van Gogh in de Nuenense pastorie (1883-1885)' – de aldus aangeduide paragraaf gaat over zijn ontvangst in Nuenen, over zijn atelier in de mangelkamer, over een ander atelier, over de pastorie en over de pastorie-tuin als onder-

werpen in zijn werk en over de vraag 'Wie ontmoette Vincent in de pastorie?' Treffende citaten uit correspondentie en fraaie schilderijen van de pastorie vertellen en illustreren de inhoud van die paragraaf.

Van domineeshuis tot Van Goghuis is schitterend uitgegeven. Talloze, merendeels historische, afbeeldingen verlichten het boek. De auteurs en de protestantse gemeente te Nuenen kunnen trots zijn op het resultaat van hun inspanningen om een unieke predikantswoning voor het voetlicht te brengen!

Peter van Overbruggen en Jos Thielemans, *Van domineeshuis tot Van Goghuis 1764-2014*. 250 jaar pastorie Nuenen en haar bewoners; gebonden uitgave; 224 p.; € 25,-. Te bestellen via www.pastorieboek.nl

Dr. Wassenaar is gemeentepredikant en o.a. lid van de Commissie Orgelzaken van de PKN.

De pastorie te Nuenen (Vincent van Gogh, Nuenen, september-oktober 1885, JH 948)

Nieuws uit de provincies

R.M. Belder

Het bestuur van de afdeling Zeeland belegde in het najaar een vijftal regiobijeenkomsten. Op de eerste bijeenkomst die op 15 oktober in 's-Gravenpolder werd gehouden, sprak ds. G. van Meijeren, die verbonden is aan het Mobiliteitsbureau Predikanten en Kerkelijk werkers van onze Kerk.

De overige bijeenkomsten vonden plaats op 22 oktober (Grijpskerke), 30 oktober (Haamstede), 6 november (Terneuzen) en 11 november (Tholen). Op deze bijeenkomsten waren vertegenwoordigers van KKA-KKG, die nieuwe diensten onder de aandacht van kerkrentmeesters brachten en een bestuurslid van de Stichting Behoud Kerkelijke Gebouwen (SBKG) Zuid Nederland die stil stond bij het werk dat deze stichting voor kerkrentmeesters kan verrichten. Gemeenteadviseur kerkbeheer van Zuid Nederland, de heer F. Groenleer, verzorgde een inleiding over de ANBI. Onderstaande samenvatting betreft de bijeenkomst in Haamstede waar circa 35 kerkrentmeesters aanwezig waren.

Voormalig voorzitter van de afdeling Zeeland, de heer D. Mooijaart, leidde de regiobijeenkomst in Haamstede

Ontzorging van kerkrentmeesters

Omdat de voorzitter van de afdeling in verband met familieomstandigheden afwezig was, werd de avond geleid door oud-voorzitter, de heer D. Mooijaart. Deze begon de vergadering met het lezen van Psalm 8 en ging vervolgens voor in gebed. Daarna gaf hij het woord aan de heer H. Wobben, directeur van KKA die twee nieuwe diensten bespreekt die men aan gemeenten wil aanbieden onder de titel KerkPoule en KerkWerkplein. Dat bestaat uit drie onderdelen, namelijk begeleiding, bemiddeling en werving.

Begeleiding medewerkers en vrijwilligers

Bij het begeleiden van medewerkers gaat het om werkzaamheden als verzorging van de leden- en bijdragenadministratie, de financiële administratie, zoals begroting en jaarrekening, maar ook secretariatswerkzaamheden en werkzaamheden op het gebied van de actie Kerkbalans. KKA analyseert per medewerker of vrijwilligers de kwaliteit van de uitgevoerde werkzaamheden kunnen leveren en stelt zo nodig een verbeterplan op. KKA streeft naar tijdsbesparingen bij beroepskrachten en houdt twee keer per jaar een bijeenkomst met de medewerkers of vrijwilligers om kennis te delen. Zowel KKA als KKG fungeren als vraagbaak voor deze mensen.

Bemiddeling medewerkers en vrijwilligers

De opzet is om per provincie een poule van medewerkers en vrijwilligers op te zetten op het gebied van de hiervoor genoemde werkzaamheden. KKA wil in Zeeland hiermee van start gaan wanneer er tenminste 10 kerkelijke gemeenten meedoen. De heer Wobben deelt mee dat het de bedoeling is dat KKA per provincie alle werkzaamheden van alle

H. Wobben

medewerkers op elkaar afstemt, waarna het een clustering van werkzaamheden voorstelt.

Werving

Door middel van de website KerkWerkplein kan KKA zorgen voor tijdelijke vervanging bij ziekte en voor vervulling van vacatures en uitbreiding. Tevens kan KKA outplacement verzorgen. KKA is de administratieve dienstverlener voor o.a. kerken en als zodanig komt het in contact met personen die op zoek zijn naar werk of naar werknemers. Dat betreft vrijwilligers en beroepskrachten, zowel parttime als fulltime. Dat gebeurt in de vorm van KerkWerkplein, die als een kerkelijke vacaturebank beschouwd moet worden waarbij vraag en aanbod bij elkaar komen. Het komt ook voor dat betaalde medewerkers binnen de kerk boventallig raken. In dat geval kan via KerkWerkplein begeleiding bij outplacement worden geboden.

Voordelen en kosten

De heer Wobben deelt mee dat KKA in de komende tijd deze diensten via diverse media onder de aandacht van de kerkelijke gemeenten zal brengen. Daarnaast zal men actief

de kerkelijke markt gaan bewerken. Het is de bedoeling dat KKA in 2015 en 2016 deze diensten in de markt gaat zetten en dat daarna besloten wordt hoe men verder gaat. KKA wil starten in Zeeland, Drenthe en Zuid-Holland. Hij geeft vervolgens een opgave van de voordelen en kosten voor de gemeenten. Uitgangspunt is dat de ledenadministratie door een vrijwilliger gebeurt, de financiële administratie door een betaalde administratieve kracht, dat de salarisadministratie extern wordt gedaan en dat de accountant de jaarrekening opstelt.

De activiteiten van KKA Kerkpoule betreffen dan de bijscholing van de vrijwilliger die de ledenadministratie verzorgt, zodat optimaal gebruik van LRP mogelijk is. Verder een reorganisatie van de financiële administratie die 3 uur per week bespaart (op jaarbasis € 3.000), terwijl KKA bij een andere kerkelijke gemeente voor invulling van deze 3 uur gaat zoeken. Verder is er een besparing op de accountantskosten van € 1.500.

Het KKA berekent voor twee medewerkers € 400 op jaarbasis en gedurende de eerste twee jaar een aandeel van 50 pct. op de bespaarde salariskosten. Vanaf het derde jaar vervalt dat. Deze voorbeeldgemeente heeft het eerste jaar een besparing van € 2.600 per jaar, welk bedrag in het derde jaar opgelopen is naar € 4.000.

P. van Beveren

In de discussie die daarna volgt wordt gesteld dat zeker in de kleine gemeenten al het werk door vrijwilligers wordt gedaan. De financiële administratie wordt "pro deo" verricht, terwijl in veel

Op de regiobijeenkomst in Haamstede bedankte de heer Rob Scheffers, accountmanager buitendienst (regio Zuid en West) van de Stichting Kerkelijk Geldbeheer, de kerkrentmeesters voor de plezierige contacten die hij gedurende vele jaren met hen had. De heer Scheffers, die per 1 januari 2015 van een pensioen gaat genieten, was vele jaren voor de Kerk en haar gemeenten werkzaam. Achtentwintig jaar geleden begon hij zijn kerkelijke loopbaan als buitendienstmedewerker bij de Generale Financiële Raad van de Nederlandse Hervormde Kerk, vervolgens was hij werkzaam bij het regionale dienstencentrum en zijn laatste kerkelijke werkgever is de Stichting Kerkelijk Geldbeheer te Gouda.

gemeenten die een accountant inschakelen deze dit werk ook gratis uitvoert. De vraag is dan wat met name voor kleine gemeenten het nut van deze nieuwe vorm van dienstbetoon van KKA is. De heer Wobben is er van op de hoogte dat in veel kleine gemeenten het werk door vrijwilligers wordt uitgevoerd, waardoor het kostenplaatje, zoals hij dat schetste, verandert. Maar juist in deze tijd, rekening houdend met wet- en regelgeving, is het toerusten van vrijwilligers een belangrijke taak. Uit de contacten die hij de afgelopen tijd met kerkrentmeesters uit Zeeland heeft gehad, is hem juist gebleken dat hieraan behoefte bestaat.

Stichting Behoud Kerkelijke Gebouwen

Hierna krijgt de heer P. van Beveren, bestuurslid van de SBKG van Zuid Nederland, het woord. Deze stichting is een voortzetting van de vroegere stichtingen van Noord-Brabant en Limburg en die van Zeeland. Het bestuur bestaat uit 9 personen, waarvan er 4 afkomstig zijn uit Zeeland. Krachtens haar statuten is de SBKG Zuid Nederland gemeenten behulpzaam en verleent zij bijstand inzake restauratie, herstel en onderhoud van kerkelijke gebouwen en tot die gebouwen behorende orgels, meubilair en verdere zaken. Dit betreft primair voorkomende vragen en problemen op het gebied van technische aangelegenheden. Ook worden er vragen gesteld over subsidieregelingen, of wanneer een kerkelijke

gemeente aanspraak kan maken op bepaalde subsidiegelden en aan welke voorwaarden dan moet worden voldaan.

De SBKG Zuid Nederland, die in een behoefte voorziet, vraagt een bescheiden vergoeding voor de door haar aan kerkelijke gemeenten verleende diensten, aldus de heer Van Beveren.

F. Groenleer

ANBI

Na de pauze geeft de heer Mooijaart de heer F. Groenleer het woord. De heer Groenleer is gemeenteadviseur kerkbeheer Zuid Nederland. Hij verzorgt dit najaar op de regiobijeenkomsten van de afdelingen Noord Brabant en Limburg en die van Zeeland o.a. inleidingen over de ANBI-ontwikkelingen. De nieuwe ANBI is per 1 januari 2014 van kracht geworden, maar voor de kerken gaat die op 1 januari 2016 in. Voor die tijd moeten de kerkelijke gemeenten zorgen dat zij voldoende

aan de gestelde criteria. Van de inleiding van de heer Groenleer, die hij eerder voor de afdelingen Noord Brabant en Limburg te Oisterwijk hield, is een samenvatting opgenomen in "Kerkbeheer" van november 2014 (pag. 336 en 337). Colleges van kerkrentmeesters wordt geadviseerd er aan te werken dat zij nu met het voorbereidend werk beginnen om er voor te zorgen dat zij op 1.1.2016 hun zaken in het kader van de ANBI-ontwikkelingen op orde hebben. Op de website www.pkn.nl/anbi kunnen zij nadere informatie vinden.

Tenslotte bedankt de heer Mooijaart de inleiders die deze avond verzorgden, de aanwezigen voor hun belangstelling en inbreng en sluit hij de avond met gebed af.

■ **Opnieuw aandacht voor Veiligheid in kerkgebouwen en Bedrijfs-hulpverlening**

Hieronder wijst de heer M.G.R. Barendrecht, tot voor enkele maanden lid van het dagelijks en hoofdbestuur van de VKB en o.a. belast met regelgeving omtrent veiligheid, nog eens op een publicatie van de VKB uit 2011 over veiligheid in kerkgebouwen en bedrijfs-hulpverlening die nu nog zeer actueel is.

De heer Barendrecht: "Begin 2011 is er een publicatie verschenen, waarin de Vereniging voor Kerkrentmeesterlijk Beheer in samenwerking met de afdeling Preventie van de Brandweer/Veiligheidsregio Rotterdam-Rijnmond aandacht vraagt voor de veiligheid in de kerkgebouwen en het verlenen van eerste hulp, wanneer er zich ondanks goede preventiemaatregelen, onverhoopt toch een calamiteit zou voordoen. Bij deze publicatie behoorde ook een checklist, aan de hand waarvan het gebouw jaarlijks wordt gecontroleerd op eventuele zaken, die voor verbetering in aanmerking kunnen komen. De wettelijke basis voor deze zaken is opgenomen in het Bouwbesluit, een maatregel die regelmatig wordt gewijzigd. Om na te gaan of de hiervoor genoemde publicatie en checklist nog overeenkomen met de wette-

lijke bepalingen is medio 2014 overleg gepleegd met de deskundigen van onze verzekeringsmakelaar Marsh -Mercer, met als resultaat dat de informatie van de VKB nog up to date is. Erg belangrijk is wel dat er voortdurend binnen de kerken de hand wordt gehouden aan de al eerder genoemde Risico- inventarisatie en de organisatie van de bedrijfs-hulpverlening, te meer omdat de verantwoordelijkheid volledig bij de beheer/eigenaar van het gebouw ligt. Dat geldt ook voor eventuele aanspraken van mensen, die bij een eventuele calamiteit schade zouden ondervinden.

Dus kerkrentmeesters: zorg samen met uw koster voor een jaarlijkse controlegang, aan de hand van de checklist, door het kerkgebouw en eventuele bijgebouwen. Hierbij gevonden punten dienen dan, afhankelijk van de kosten van verbetering, direct te worden verholpen of in het onderhoudsschema voor de kerk te worden opgenomen. Zo ook de organisatie van de hulpverlening. Schakel hierbij naast de koster zoveel mogelijk gemeenteleden in, die in hun dagelijkse werk met Bedrijfs-hulpverlening hebben te maken. Het bespaart de gemeente kosten van de opleidingen voor de hulpverleners en tegelijkertijd is er sprake van het opdoen van ervaring in dit werk.

Wilt u in het bezit komen van de checklist of de handreiking voor Bedrijfs-hulpverlening, dan kunt u hiervoor de website van de VKB raadplegen of een geprint exemplaar opvragen op het Centraal Bureau van de VKB", aldus de heer Barendrecht.

■ **Witte-orgel West-Terschelling gerestaureerd**

Op vrijdag 5 september jl. werd het Witte-orgel in de Westerkerk te West-Terschelling opnieuw in gebruik genomen. Het instrument uit 1892 werd onlangs gerestaureerd door Flentrop Orgelbouw te Zaandam. Het orgel van de Westerkerk werd in 1892 door J.F. Witte gebouwd voor de Zuiderkerk te Den Haag. Nog voordat deze neogotische, hervormde kerk op de hoek van de Hoefkade en de

Falckstraat in 1979 door brand werd verwoest, werd het orgel in 1977 door Ernst Leefflang naar West-Terschelling overgeplaatst. In de Haagse periode werd het Witte-orgel een aantal malen hersteld door L. van Dam en G. van Leeuwen. Omvangrijker waren werkzaamheden door Ernst Leefflang in 1961. Bij deze restauratie werden de windladen voorzien van een verend slaapsysteem en werd de mechaniek deels gerestaureerd en deel vervangen.

In 2012 bracht orgeladviseur Theo Jellema een rapport uit waaruit het advies volgde het orgel te restaureren. De opdracht daarvoor werd gegeven aan Flentrop Orgelbouw te Zaandam die in maart 2014 met de werkzaamheden van start ging. Daarbij werden de windladen hersteld door de ingrepen uit 1961 terug te draaien en opnieuw houten slepen aan te brengen.

De registerbediening, die na de plaatsing op Terschelling door een combinatie van factoren bijzonder stroef liep, werd hersteld en soepel gangbaar gemaakt. De aanpassing aan de mechaniek uit 1961 werden teruggedraaid, moderne materialen vervangen in de stijl van J.F. Witte. Van de Fagot 16' werden enkele door corrosie aangetaste koppen geheel vervangen.

■ **Vermeulen-orgel Koepelkerk blijft monument**

Het Friesch Dagblad van 16 augustus 2014 meldt dat het Vermeulen-orgel uit de Leeuwarder Koepelkerk een gemeentelijk monument blijft. Bezwaren van Protestantse Gemeente Leeuwarden (in wording) zijn ongegrond verklaard.

Eind vorig jaar wees het college van B. en W. van Leeuwarden het orgel uit 1935 aan als monument. Het college van kerkrentmeesters van de protestantse gemeente was daar niet blij mee, omdat het college bezig is met de verkoop van de Koepelkerk. "Het kan zijn dat de monumentstatus hierbij een beperkende factor is", reageert voorzitter Gerrit Jan Vos van het college van kerkrentmeesters. Het orgel mag echter wel uit de kerk worden gehaald.

Mijn kerk... viert Kerst

Ds. L.G. Bos

Het wordt kerst. In de weken daaraan voorafgaand kijken we alvast vooruit naar kerst. Dit jaar gebruiken veel kerken het thema van de kindernevendienst "verderkijkers" als leidraad onderweg naar Kerst. Verderkijkers zijn mensen die verder kijken en zo dingen zien die eigenlijk nog niet zo goed te zien zijn. Maar langzaam, als we opletten, als we uitzien, dan kunnen wij er zelf misschien ook wel iets van zien... van die tekenen van hoop, die tekenen van de komst van de komende koning. Maar daar moet je je wel voor open durven stellen, daar moet je wel echt voor kijken. In de setting waar ik werk is kijken altijd een woord waar ik extra bij oplet. Inmiddels, vanwege een federatie met een andere wijk, zijn wij weer de vaste bewoners van een kerkgebouw maar lange tijd kerkten wij op zondag in de aula van een zorgcentrum waar ook veel slechtziende en blinde mensen wonen. Een aantal van mijn gemeenteleden heeft ook met deze handicap te maken. Kijken is sindsdien een woord waar ik zorgvuldig mee om probeer te gaan, ik heb geleerd bij het weggaan bij een blinde niet "tot ziens!" zeggen, bijvoorbeeld. In de bijbel heeft kijken vaak verschillende lagen. Van het vluchtig iets bekijken of snel opnemen, naar echt zien en doorzien. Kijken is dan ook niet alleen iets dat je met je ogen doet, maar juist ook met je hart. Niet voor niets staan er zoveel verhalen van ontmoetingen tussen Jezus met blinden die niet kunnen kijken maar wel (in)zien dat Jezus de Messias is en andere mensen die vaak goed van zicht maar toch steekblind zijn. Verder kijken zal dus naar bijbels gebruik niet slechts iets van de ogen zijn, maar ook iets van het hart. In ons denken is het hart de plek van liefde en emotie, maar in Israel had het hart meer met de oriëntatie te

maken, met waar je je op richt. Zoals de psalm zingt "een dwaas zegt in zijn hart er is geen God." Hij rekent niet met God. Waar we naar uitzien, heeft te maken met die richting. Met wat we belangrijk vinden, wat we geloven en hopen, met van waar, of van wie we het verwachten. Maar het begint allemaal niet bij ons. Het mooie, wonderlijke en bijzondere is dat het vanaf de andere kant begint. In het evangelie naar Johannes ligt het initiatief voor het nieuwe dat begint heel duidelijk bij God, bij het Woord, bij het spreken, en dan staat er in Johannes 1 : 1 – 14 hoe de wereld Hem niet heeft herkend en wij zijn glorie hebben aanschouwd, of elders: zijn grootheid hebben gezien.

Zien en niet herkennen, zien en doorzien.

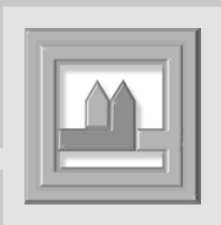
Mensen kunnen naar hetzelfde kijken en toch iets heel anders zien. De evangelisten Mattheus en Lucas vertellen hoe God zich in een mens laat kennen, in een kind zelfs. Een kind dat nog beschermd moet worden, zo klein als het is. De God en Heer over alles laat zich zien en kennen in een kind. Dan moet je wel heel goed kijken voor je daar de Messias in herkent, de koning die komen zou. En toch... twee heel oude mensen herkennen hem. Niet omdat ze nog zulke scherpe ogen hebben, maar omdat ze herkennen waar ze op letten moeten. Wanneer we meekijken met deze voorbeelden uit de Bijbel en echt met aandacht ons richten op God, dan krijgen ook wij steeds meer te zien van het licht dat het donker doorbreekt. Dan komt kerst ook voor ons steeds meer in zicht. En wanneer we dan verderkijken, zien we het leven van deze Mensenzoon, zien we de liefde van God daarin doorschijnen, zien we het licht van Pasen doorbreken.

In heel oude schilderijen zie je wel

eens al in de kerststal een kruisbeeld hangen (bv Lotto, Nativity, 1523). Natuurlijk kan dat niet, maar die schilder kijkt verder en laat ons verder kijken. Voorbij aan de geboorte, voorbij aan de stal. God is mens geworden, juist om ook verzoening tot stand te brengen. Om te laten zien dat Gods liefde niet alleen diep genoeg is om het menselijk bestaan op zich te nemen, maar ook om te laten zien dat die liefde zo diep is en zo ver gaat dat hij tot in de dood gaat en de dood overwint. Die boodschap van liefde, verzoening, verlossing willen we ook vandaag doorgeven, vertellen aan de wereld. Daarin heeft de kerk nog altijd een centrale plaats. Niet de enige plaats, maar wel een belangrijke plaats. Ook daarbij moeten we verderkijken. Kijken naar verstandig beheer, naar onderhoud, naar financiën die in balans zijn. Dat is allemaal nodig om te zorgen dat die boodschap kan blijven doorklinken, in zoveel dorpen, plaatsen en steden. Op vertrouwde wijze of juist op een heel vernieuwende wijze.

Voor volgend jaar biedt de campagne voor de actie Kerkbalans 2015, met als thema Mijn kerk... Volop mogelijkheden om Kerkbalans een invulling te geven die past bij uw gemeente. Diverse variaties op dit thema zijn mogelijk: "Mijn kerk viert", "Mijn kerk inspireert" of "Mijn kerk ontroert" zijn een paar voorbeelden. Als leidend thema hebben is gekozen voor "Mijn kerk deelt", maar u bent vrij om een thema te kiezen dat past bij uw geloofsgemeenschap. Met 'Mijn kerk in balans' geven we uitdrukking aan de doelstelling van Kerkbalans: een financieel gezonde kerk. Maar eerst geldt: Mijn kerk viert... Kerst.

Ds. Bos is gemeentepredikant te Gouda en voorzitter van de Raad voor de Plaatselijke Geldwerving.

Onderscheidingen van de VKB

GOUD MET BRILJANT

toegekend aan:

Arend Klein Hulze, Almen 60 jaar organist

A.K. Hulze, Almen

Willemien Kiesbrink-Uilenberg, De Wilp-Siegerswoude i.w. 50 jaar koster

Anne Kiesbrink, De Wilp-Siegerswoude, 50 jaar koster

W. Kiesbrink-Uilenberg en A. Kiesbrink, De Wilp-Siegerswoude

Jan Renkema, Drachten, 66 jaar organist

Andries Bakker, Opsterland-Noord, 60 jaar organist

A. Bakker, Opsterland-Noord

Jacob van Nes, Rijsoord, 50 jaar organist

J. van Nes, Rijsoord

GOUD

toegekend aan:

Timon Nauta, Alkmaar, 40 jaar organist

T. Nauta, Alkmaar

Jacob de Graaf, Bunschoten, 40 jaar organist

J. de Graaf, Bunschoten

Teunis Herman Copier, Groot Ammers, 40 jaar organist

T.H. Copier, Groot Ammers

Hendrik Willem Huibertus Gerritsen, Randwijk, 40 jaar notabel en lid commissie van bijstand

Franciscus Hendrikus Geusebroek, Schildwolde-Overschild-Hellum, 46 jaar organist

F.H. Geusebroek, Schildwolde-Overschild-Hellum

Geertrudus Colijn, Woudrichem, 50 jaar organist

Cornelis Dirk Romijn, Zuidwolde Dr, 44 jaar organist

C.D. Romijn, Zuidwolde Dr

ZILVER

toegekend aan:

Jurriën Plender, Dedemsvaart, 25 jaar organist

Maria Christina van Ommen, Grave, 27 jaar organist

Sybren Boukes, Heemskerk, 25 jaar organist

S. Boukes, Heemskerk

Hans de Haan, Leeuwarden, 25 jaar koster

Hendrik van Dijk, Linschoten, 25 jaar organist

Robert Martin Butselaar, Linschoten, 25 jaar organist

Johannis van Es, Meerkerk, 25 jaar organist

Gerard Martijn Jager, Noordwolde/Zuidwolde, 25 jaar organist

G.M. Jager, Noordwolde/Zuidwolde

Bastiaan Verhorst, Oud Beijerland, 26 jaar notabel, kerkvoogd, penningmeester en verzorgen verjaardagsfonds

Gerardus Jacobus Johannes Udink, Schagen, 25 jaar kerkrentmeester

Abraham Pieter Herrewijnen, Spijkenisse, 30 jaar organist en bouwkundig adviseur

A.P. Herrewijnen, Spijkenisse

Insignes van de Protestantse Kerk in Nederland

GOUD MET BRILJANT

toegekend aan:

Cornelis Verschoor, Stichting Kerk zonder Grenzen, 50 jaar organist

C. Verschoor

GOUD

toegekend aan:

Cornelis Sietse Buisman, Stiens, 33 jaar koster/beheerder en grafdelver

C.S. Buisman, Stiens

Meint van der Meulen, Ten Boer, 28 jaar koster

M. van der Meulen, Ten Boer

Jan Schoorstra, Ternaard, 26 jaar koster

Pieter Vreugdenhil, Bennekom 43 jaar ouderling en voorzitter kerkenraad in verschillende gemeenten

Willem Pieter Voorbraak, Schagen, 40 jaar ouderling en redacteur kerkblad

Loes Rotmensen-Apperlo, Schoonebeek, 45 jaar verzorgen bloemengroet

ZILVER

toegekend aan:

Jans Witvoet, Schoonebeek, 30 jaar verzorgen bloemengroet

J. Schoorstra, Ternaard

Hendrik van Engelen, Woudrichem, 41 jaar organist

BRONS

toegekend aan:

Jurjan Zwart, Elburg, 14 jaar CBA lid collectant

Evert Timmer, Putten, 12,5 jaar koster

E. Timmer, Putten

Gespecialiseerd in **restauratie** en **onderhoud** van uw **kerkgebouw**

Kijk voor referenties en meer info op www.denhoed.nl

■ RESTAURATIE ■ ONDERHOUD ■ NIEUWBOUW

dekkerdrukwerken

hortensiastraat 10, 8903 JN leeuwarden
telefoon: (058) 233 00 00 www.dekkerdrukwerken.nl
u kunt nu ook via onze website bestellen, zie "webdrukkerij"

VOORDELIGE COLLECTEBONNEN

1,00	1,25	1,50	2,00	2,50	5,00
1,00	COLLECTEBONNEN				5,00

Adviesbureau Kerkfusies

Notarieel jurist met veel ervaring, adviseert en begeleidt plaatselijke kerken in het notariële traject van vereniging (fusie) tot en met de notariële akte.

Info: mr. M.J. van Vliet-de Vos,
T: 071-5210272, 0625 020 352,
E: info@advieskerkfusies.nl,
www.advieskerkfusies.nl

Lakerveld ingenieurs- & architectuurbureau BV
architectuur - instandhouding - onderhoud - bouwhistorie

Noordzijde 95'
tel. 0183-582600

4225 PL Noordeloos
fax. 0183-581049

info@lakerveld-noordeloos.nl www.lakerveld-noordeloos.nl

NIEUWBOUW
RESTAURATIE
ONDERHOUD

Platinalaan 10
5234 GH 's-Hertogenbosch
Tel 073 641 29 51
Fax 073 642 50 55
www.pelsenvanleeuwen.nl
info@pelsenvanleeuwen.nl

ins
ure
klepel
klokken
minuten
wijzerpl
betrouw
renovatie
onderhoud
luidklokken
klokkenspele
torenuurwerk
adv

Nabben
klokkenservice
Velhorstweide 18
5709 MJ Helmond
Tel: +31 (0)6 55330003
web: www.klokkenservice.nl
e-mail: info@klokkenservice.nl

PARTNER VOOR UW:
LUIDKLOKKEN
TORENUURWERKEN
VERGULDWERKEN

WIJZERPLATEN
KLOKKENSPELEN
ONDERHOUD EN ADVIES

Betrokken en Betrouwbaar

RIDDER

LEIDERS EN
KOPERSLAGERS

A SKINS FOR BUILDINGS COMPANY

DE SPECIALIST IN ONDERHOUD EN RESTAURATIE

Ook kunt u bij ons terecht voor een vrijblijvende begroting t.b.v. een subsidieaanvraag.

Vestiging Ridder Noord:
Marowijne 41
1689 AR Zwaag

Vestiging Ridder Zuid:
Dommelstraat 31
5347 JK Oss

ACADEMIEGEBOUW UTRECHT

WWW.RIDDERLEIDERS.COM

INFO@SKINSFORBUILDINGS.COM

T +31 (0) 888 111 888

Hervormde Dorpskerk Kesteren

Een **goede verstaanbaarheid** in de kerk is niet altijd eenvoudig te realiseren. Door een veelheid aan akoestische factoren is het nodig een professionele en ervaren partner in te schakelen.

Schaapsound is dé leverancier op het gebied van kerkgeluids-installaties, projectie en videoapparatuur en moderne oplossingen voor de kerktelefoon.

Niet alleen door jarenlange ervaring in honderden kerken, maar ook door ons specialisme in het zelf ontwikkelen van hoogwaardige, innovatieve producten. **Zo kunnen we optimaal inspelen op uw specifieke situatie.**

schaapsound

Kaartenmakerstraat 18
2984 CB **Ridderkerk**
0180-41 46 00

Baileystraat 2a,
8013 RV **Zwolle**
038-785 19 77

Mussenberg 7
6049 GZ **Roermond**
0475-33 69 44

www.schaapsound.nl
info@schaapsound.nl

Donatus

het vertrouwde verzekeringsloket van A tot Z

Voor kerken en kerkelijke gebouwen heeft Donatus een aantal specifieke verzekeringsproducten ontwikkeld. Ook voor kerkelijke werkers in loondienst en kerkelijke vrijwilligers heeft Donatus verzekeringen op maat. Bijvoorbeeld:

- + aansprakelijkheid en rechtsbijstand
- + auto/verkeersschade
- + CAR-verzekering
- + inboedel/inventaris
- + kerkgebouwen, pastorieën en woonhuizen
- + kostbaarheden
- + milieuschade
- + monumenten
- + ongevallen vrijwilligers
- + orgels
- + verenigingsgebouwen
- + ziekengeld
(loondoorbetaling bij ziekte)
- + ziektekosten/zorgverzekering

Graag informeren wij u nader. Bel ons gerust voor een informatiefolder of een afspraak. Ook kunt u via onze website vrijblijvend een offerte aanvragen.

Donatus

Dé kerken- en monumentenverzekeraar

www.donatus.nl tel. 073 - 5221700

VERENIGING VOOR
KERKRENTMEESTERLIJK
BEHEER IN DE PKN

BELANGENBEHARTIGING • DIENSTVERLENING • KENNIS INSTITUUT

De Vereniging voor Kerkrentmeesterlijk Beheer is de organisatie van beheerders in de Protestantse Kerk in Nederland. De VKB zorgt voor de belangenbehartiging en de dienstverlening voor haar leden.

Daarnaast is de Vereniging een kennisinstituut ten dienste van kerkrentmeesters en alle andere beheerders in de Kerk. De VKB beschikt daartoe over veel kennis en ervaring op het gebied van geldwerving, gebouwen en monumenten, beheer van begraafplaatsen, verzekeringen, enz.

De VKB weet wat er speelt in de kerk en in de wereld daar omheen. Zij weet wat kerkelijke gemeenten nodig hebben en zoekt daar betaalbare oplossingen voor. Protestantse gemeenten, Hervormde gemeenten, Gereformeerde kerken en Evangelisch-Lutherse gemeenten, maar ook externe relaties die binnen de doelstellingen van de Vereniging vallen, kunnen gebruik maken van de volgende diensten van de VKB:

- **MAATWERK IN VERZEKERINGEN:**
nu al ruim 6000 verzekeringen, ondergebracht bij Marsh/Mercer, voor WA, bestuurdersaansprakelijkheid, rechtsbijstand, ongevallen, fraude en beroving, vervanging van predikanten, zorg en inkomen, inkomensverzekeringen onder op maat gemaakte polisvoorwaarden en tegen uiterst scherpe premies.
- **STEUN BIJ GELDWERFING:**
al het materiaal voor de actie Kerkbalans, eigen folders en brochures voor uw gemeente, advies voor de plaatselijke geldwerving.
- **ADVIEZEN VOOR BEHEERDERS:**
over kerktorens, orgels en kerkverwarming, belastingwetgeving en beheer van kerkelijke begraafplaatsen.
- **PUBLICATIES:**
handleiding voor kerkrentmeesters, modellen voor plaatselijke regelingen, overeenkomsten en tarieven.
- **ONDSCHIEDINGEN VOOR VRIJWILLIGERS:**
draaginsignes en speldjes bij jubilea van kerkelijke medewerkers.

VKB - IN DIENST VAN DE KERK

Centraal Bureau Vereniging voor Kerkrentmeesterlijk Beheer
in de Protestantse Kerk in Nederland
Nicolaas Maessingel 271D, 3311 KS Dordrecht
Postadres: Postbus 176, 3300 AD Dordrecht.
Telefoon: 078 - 639 36 66, Fax: 078 - 631 59 49
E mail: info@kerkrentmeester.nl
Website : www.kerkrentmeester.nl